

GELENEKSEL KALABİLSEM MODERN OLABİLSEM: MODERNLEŞME SÜRECİNDE YAŞLILIK DENEYİMLERİ*

I WİSH I COULD PROTECT MY TRADITIONAL POSITION, BE MODERN: ELDERLY EXPERIENCES IN MODERNIZATION PROCESS

Dr. Işıl KALAYCI¹

Prof. Dr. Metin ÖZKUL²

ÖZ

Geleneksel toplumlarda yaşlılık statüsü ve rolü, toplumsal çevrenin atfettiği özellikler açısından bir anlam içermektedir. Modern toplumlarda ise, yaşlı bireyin ekonomik kaynakları, eğitim durumu, çalışma hayatındaki konumu, bireysel becerileri vb. faktörler nedeniyle, statü ve rollerinin çeşitlendiği görülmektedir. Modern toplumlarda, bireyin ulaştığı ve temsil ettiği statüye, bireysel beceri ya da başarısıyla yaptığı katkı, işgal edilen statünün, başkaları açısından toplumsal önemini belirlemektedir. Bu önem biyolojik olarak yaşlı kabul edilen bireylerin, statüsel niteliklerine bağlı olarak oluşturduğu rol potansiyelinden kaynaklanmaktadır. Bireyin rol potansiyeli kendisine, işgal ettiği statü üzerinden atfedilen toplumsal bir önem ve saygınlık kazandırmaktadır. Ancak toplumsal süreçler ve değişimler tüm toplumsal kategorilerde ve hatta birey ve gruplarda eş zamanlı olarak yaşanmamaktadır. Türkiye gibi geleneksellikten modernliğe geçiş sürecini yaşayan toplumlarda bu farklılık çok daha görünür bir hâl almıştır. Bu çalışma yaşlılık olgusunu bu süreçte deneyimlenen toplumsal ilişkiler açısından değerlendirme amacını taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, Yaşlılık Statüsü, Yaşlılık Rolü, Geleneksel Toplum, Modern Toplum.

JEL Sınıflandırma Kodları: J11, J12, J14, J17.

ABSTRACT

Status and role of elderly individuals in traditional societies has a meaning in terms of characteristics attributed by social environment. In modern society, it is observed that statuses and roles of elderly individuals become varied due to economic resources, education status, position in working life, individual skills and so on factors of elderly individuals. Contribution that an individual makes to the status he/she has achieved and represented with his/her individual skills or successes in modern societies determines social importance of the occupied status from others point of view. This importance is due to role potential created by elderly individuals, who are biologically accepted older, depending on their statuaries characteristics. Role potential of the individual brings out a social importance and prestige to himself/herself attributed through his/her status occupied. However, social processes and changes cannot be experienced simultaneously in all social categories and even in individuals and groups. This difference has become much more visible in societies experiencing the transition from traditionalism to modernity, such as Turkey. The study is aimed at evaluation of aging fact in terms of social relations experienced in this period.

Keywords: Elderly, Status of Old-Age, Role of Old-Age, Traditional Society, Modern Society.

JEL Classification Codes: J11, J12, J14, J17.

* Bu çalışma Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi 3525-D1-13 nolu proje tarafından desteklenmektedir.

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, isilkalayci@sdu.edu.tr

² Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, metinozkul@sdu.edu.tr

1. GİRİŞ

Yaş ve Yaşlılık kavramları, çok değişik ölçütler açısından anlamlandırılan kavramlar olagelmıştır. Tufan yaş kavramıyla ilgili bu çeşitliliği açıklarken; takvimsel yaş, idari yaş, biyolojik yaş, hukuksal yaş, işlevsel yaş, sosyal yaş, etik yaş, bilişsel yaş, dinsel yaş, tarihsel yaş, kişisel yaş gibi birçok isimlendirmenin kullanıldığını tespit eder (Tufan, 2014: 11-13). Bu tanımlamaların ya da isimlendirmelerin hepsinde bireyin fiziksel ya da organik yaşlılığı ile toplumsal olarak yaşlılara atfedilen anlamların iç içe geçtiği görülmektedir. Zaman ve mekân koşullarına göre değişen bu anlamlar, yaşlılık olgusu ve yaşlıya yönelik toplumsal ilginin niteliğini de ortaya koyar.

Soyut bir kavram olarak düşünüldüğünde, yaşlılık, ilk bakışta, biyolojik anlamıyla zihnimizde karşılık bulmaktadır. Bu yönüyle doğal yaşam sürecinin bir parçası olarak anlamlandırılan yaşlılık, bireylerin yıllar içinde yaşadığı biyolojik ve fizyolojik değişimlerle birlikte ortaya çıkan, fiziksel bir yetersizlik alanı olarak düşünülmektedir (Tufan, 2014: 22). Toplumsal süreçler ve ilişkiler açısından ise yaşlılık kavramı oldukça çeşitlilik sunan bir anlam zenginliğine sahiptir. Bireyin diğer insanlarla birlikte yaşadığı toplumsal mekânlarda, görece diğerlerinden daha yaşlı olması, çoğu kez onun yaşlı olarak nitelendirilmesinin yeterli bir nedenidir.³

Yaşlılık kavramı geçmişten günümüze uzanan süreçte çeşitli anlam değişimlerine maruz kalmıştır. Toplayıcılıkla geçinen ilkelerde her birey, kendi enerjisiyle sınırlı olarak, temel ihtiyaçlarını karşılama amacına yönelik bir çaba sarf eder. Bu nedenle yaşlı bireyler de, kendilerine bakabildiği sürece grubun içinde kalırlar. Avcılıkla geçinen topluluklar ise sık sık mekân değiştirmek zorundadır ve yaşlı bireyler bu hareketliliği aksatmadığı sürece değerlidir. Yerleşik hayata geçişle birlikte “yaşlı olmak” itibarlı bir statü temsili haline gelmiştir. Zira geleneksel toplumlarda⁴ önemli bir toplumsal aktör olan yaşlı birey, geniş aile üzerindeki otoritesi, saygınlığı, ekonomik kaynakları elinde bulundurma, bilgelik, toplumsal inanç ve değerlerin niteliği gibi özellikler bakımından değerlendirilmekteydi (Tezcan, 1982: 170).

Günümüze uzanan süreçte, bu özelliklere atfen yaşlı bireylerin sahip olduğu statü ve onlardan beklenen roller değişmektedir. Endüstrileşmeyle birlikte ortaya çıkan yeni yaşam biçimine geçişle beraber, kuşaklar arası süreçte, belirli bir yörede yerleşik olan geniş aileden daha mobil hale gelen çekirdek aileye dönüşüm⁵, toplumsal yaşamda “kazanılmış” statülerin hâkim hale gelmesi, bireysel çabıyla elde edilen gelirin sağladığı ekonomik özgürlük, birey lehine gelişen eğitim, meslek, sağlık, vb. modern “güven düzenekleri” (Giddens, 1998: 88) yaşlı statüsünün hem toplumsal yaşamda hem de çalışma yaşamındaki etkinliğini azaltmaya başlamıştır.⁶

Modernleşme yolculuğuna sonradan katılan toplumlar açısından değişme, toplumun bütün katmanlarında eş zamanlı olamamaktadır. Bundan dolayı yaşlı bireyden beklenen ve O’na atfedilen toplumsal özellikler, aynı toplumun çeşitli grup, sınıf ve diğer toplumsal kategorilerinde farklı anlamlar içerir. Yaşlılık, modernleşme sürecinde, bütün toplum kesimleri nezdinde yaşanan değişimlerin homojenlik derecesinin koşutluğuna bağlı olarak, yaşlı bireyin biyolojik olarak yetersiz ya da O’nun toplumsal beklentilere artık yeterince cevap veremeyecek hale gelmesi şeklinde anlamlandırılır. Ancak modernleşmeye paralel olarak toplumsal kurumlaşma ve örgütlenmelerin, gittikçe artan bir şekilde birey hak ve özgürlükleri temelinde şekillenmesi, yaşlılık sorunsalının hem biyolojik hem de toplumsal anlamını birbirine yakınlıştırmıştır. Dolayısıyla geleneksel yapılanma içinde biyolojik ve toplumsal nitelikleri “toplumsal” üzerinden anlamlandırılan yaşlılık kavramı, modern dönemlerde, bireyin eş zamanlı yaşadığı ya da sahip olduğu biyolojik ve toplumsal özelliklerine (daha çok yetersizliklerine) ve hukuki statüsüne⁷ birlikte işaret eden bir değişim yaşamıştır. Bu değişimi, özellikle

³ Dilimizde “kocamış olmak”, “ihtiyarlamak” “çökmek” “düşkün” (Yakın zamana kadar huzur evi yerine “düşkünler evi” isimlendirmesi kullanılırdı) gibi sözcükler bireyin, daha çok biyolojik yaşlanmasını nitelendirmek için kullanılırken, “aksakal”, “bilge” “büyük” “pir”, “efendi” gibi sözcükler toplumsal yaşlılığı nitelendirmek için kullanılır (TDK Büyük Sözlük).

⁴ “Geleneksel Toplum” kavramıyla; baskın ekonomik üretimi tarım ve hayvancılığa dayalı, dağınık köy toplulukları halinde, bir toprak parçası üzerinde yerleşik, benzer sosyal örgütlenme ve yaşam tarzlarına sahip toplumlar kastedilmektedir.

⁵ Burada, sözü edilen değişimle ortaya çıkan çekirdek aile, toplumsal gerçeklikte nitelikli bir karşılığı olmadığını düşündüğümüz “yalıtılmış çekirdek aile” anlamında kullanılmamaktadır. Bu konuda çekirdek aile kabulümüze uygun bir tartışma için bkz., Dikeçligil, F. B. (2012). “Aileye Dair Kabullerin Ezber Bozumu”. *Muhafazakar Düşünce, yıl, 8, 21-52.*

⁶ Modern çalışma yaşamının gerektirdiği niteliklerin genç ve yaşlı kategorisindeki çalışanlara etkisi konusunda bkz. Warner, W. L., & Low, J. O. (1976). *The social system of the modern factory: The strike: A social analysis* (Vol. 4). Greenwood Press.

⁷ Çalışma hayatının sona erdiği yaş, ya da emeklilik yaşı aynı zamanda yaşlılığın başlangıç yaşı olarak kabul edilmektedir ki bunun en yaygın kabul göreni 65 yaşındır.

geleneksellikten modernliğe uzanan süreçte, yaşlının içinde bulunduğu sosyal bağlamlara göre şekillenen statü ve rollerinde gözlemlemek mümkündür.

2. İLKEL TOPLULUKLARDA, TARIMSAL YAPILARDA VE MODERNLEŞME SÜRECİNDE YAŞLILIK

2.1. İkel Topluluklarda ve Tarımsal Yapılarda Yaşlılık

Başlangıçtan günümüze kadar ortaya çıkan yaşlının statüsü ve rolü ile ilgili anlayışlar; doğa koşullarına⁸ olduğu kadar, yaşlının ve içinde bulunduğu topluluğun büyü, din ve kültürel değerleriyle iç içe geçmiş inanç sisteminden ekonomik düzeyine ve teknolojik gelişmelere kadar birçok koşuldun etkilenecek, değışiklik göstermiştir (Akin, 2002: 75). Yukarıda kısmen belirtildiği gibi avcılık ve toplayıcılığın hâkim olduğu yerleşiklik öncesi ilkel toplumlarda, beklenen yaşam süresinin kısa olması, olumsuz doğa koşulları, gıdaya ulaşmada ve paylaşmada yaşanan sorunlar, mülkiyet ilişkisinin; dolayısıyla sonraki nesillerin yaşam standardını ya da refahını etkileyecek şekilde bir mal birikiminin miras devrine konu olmaması, artı ürün oluşturmada karşılaşılan sıkıntılar gibi nedenlerle ortaya çıkan benzerlikler statü farklılaşmasını engellemiş ya da sonraki yaşam tarzlarında görülenlere göre nispeten yalın düzeyde kalmıştır (Şenel, 1995: 55)⁹. Bu koşullarda, bireylerin tümü için geçerli olduğu gibi görece yaşlı olanların da, biyolojik yaşlılık sınırına gelmeden önce hayatı sona ermekte veya “Inuitler”de olduğu gibi nadiren de olsa ölüme terk edilmekteydi (Haviland vd., 2006: 544). Dolayısıyla yaşlılık ulaşılması zor, özellikle bu koşullarda, çok az sayıda insanın ulaşabileceği bir kategori olmuştur. Yerleşik yaşama geçilmesiyle birlikte görece daha güvenli ve istikrarlı bir yaşam biçiminin oluşması, yaşlılığın nicel temsilini artırmanın yanında, topluluk yaşamında gerçekleşen toplumsal ve kültürel değışikimler, yaşlıya atfedilen önemi de değışirmiştir. Yaşlı bireyler, yerleşik yaşama geçiş sonrasında özellikle deneyim ve bilgi birikimi temsiline dayalı olarak, toplumsal alana yaptığı katkılar nedeniyle saygınlıkları gittikçe artan bir toplumsal kategorinin üyesi haline gelmişlerdir. Bazı antropologlar yaşlıya verilen bu önemi; yazılı kültürün olmamasına dolayısıyla kültürel birikimin yaşlı kuşaklar tarafından temsil edilmesi ve onların bu birikimi, davranışları ve sözleriyle yeni kuşaklara aktarması yükümlülüğüne ya da gerekliliğine bağlarlar. Haviland ve Prins, Inuitler üzerine yaptıkları çalışmada yaşlıların önemini bu kabile açısından ortaya koyarken aynı zamanda şöyle bir genelleme de yapma ihtiyacı duymuşlardır; “okuma-yazma bilmeyen toplumlarda yaşlılar; bilgeliğin kaynağı olarak görülen birikimli insanlardır. Böyle kabul edildikleri ve artık geçim etkinlikleriyle uğraşmaları beklenmediği için kültürel birikimleri torunlarına aktarmaları onların sorumluluğudur. Bu nedenle okuma yazmanın olmadığı bir toplumda yaşlıları bir kenara atmak, çağdaş toplumda tüm okulları, arşivleri ve kütüphaneleri kapatmaya benzer” (Haviland vd., 2006: 544). O halde yaşlı, gerek mobil (göçebe ve konar-göçer) topluluklarda gerekse yerleşik topluluklarda yeni kuşaklar açısından bir toplumsallaştırma kaynağı ve vasıtasıdır. Bu işlev bazen sırf yaşlı olarak, bazen bir dini temsil, bazen bir aile ya da klan reisi, bazen bir büyücü statüsünde icra edilir. İşlevin yerine getirilmesi herkes tarafından bilinen çeşitli ritüellerle olabileceği gibi yaşlının uygun gördüğü özel yollarla da olabilir. Örneğin Kenya’da göçebe bir kabiledede yaşlı ve yaşlılık anlayışı Güney Afrika’nın bir çok bölgesindekine benzerdir. Bu kabiledede erkekler her 15 yılda bir açılan yaş kümelerinden birine üye olurlar ve bu şekilde oluşturulmuş yedi yaş kümesine sahip olurlar. Yaş kümeleri, belirlenmiş toplumsal sorumlulukları ve işlevleri olan toplumsal birimlerdir. Toplam 4 yaş grubunda ‘sırasıyla’ yaşamlarını geçirirler. Savaşçılar, büyük savaşçılar, yargıç büyükler ve manevi büyükler olarak isimlendirilen bu gruplar, sırasıyla daha genç olanlardan daha yaşlı olanlara doğru üyeliklerin dağıldığı gruplardır. Dolayısıyla en yaşlı olanlar manevi büyükler, onlardan biraz daha genç olanları ise yargıç büyüklerdir. “Manevi büyükler, ev halkı, alt-kabile, altı ayda bir yapılan dua törenlerinde ve üye alma törenlerinde, atalarına ait tapınakların çevresinde yapılan ibadetlerde rahip görevini yüklenir ve yöneticilik yapar. Doğa üstü güçlere sahip olduğuna inanılan ‘Manevi Büyükler’, son yıllarda atalara tapınanların sayısı azaldığı için pek çok geleneksel işlevlerini kaybetmiştir. Yine de üye kabul törenlerinde en önemli konumda bulunmakta ve büyü yapma gibi doğa üstü güçlere sahip olduklarına inanılmaktadır” (Sangree, 1965: 69-72, akt. Haviland vd., 2006: 548).

⁸ İklim yapısı, yörenin dağlık, ovalık oluşu, bitki örtüsü, hayvan çeşitliliği gibi...

⁹ Toplumsal yaşamın toplayıcılık ve avcılık yaşam tarzından avcılık, yerleşik tarım ve endüstriyel kent yaşamına doğru evrildiğine yönelik genel ve yaygın bir kabul olmakla birlikte bu kabul gerçekte yaşam tarzlarının birbirini takip eden doğrusal bir süreç anlamında evrildiğinden daha çok, her birinin diğerlerine göre baskın olduğu bir yaşam tarzına işaret eder. Günümüzde dahi bir toplumun çeşitli grup ve topluluklarınca, toplumsal mekânların iklim ve diğer doğal koşullarla şekillendirildiği yörelerinde, toplayıcılık-avcılık-yerleşik tarım ve hayvancılık ile endüstriyel/modern yaşamın göreceli birlikteliğinin sürdürüldüğüne şahit olunabilmektedir.

Geleneksel yaşamda yaşlılar hem bireysel olarak hem de ailenin tümü açısından çeşitli sermaye tiplerinin de en yetkin temsilcisi olarak kabul edilir. Furstenberg ve Kaplan (2012: 57), Bourdieu'nun sosyal sermaye fikrini açıklarken, O'nun, ailelerin sosyal sermaye niteliklerini ayırdetmenin en önemli ölçütünün her bir ailenin kendi üyeleri adına harekete geçme yeteneği olduğuna işaret ettiğini söyleyerek, bu yeteneğin de, aile üyelerinin dayanışma derecesine (çıkarların uyumluluğuna ve karşılıklılığına), sahip olduğu kaynaklara (maddi kaynaklar ve dünya bilgisi) ve bağlantılarının kapsamı ve ne kadar fazla grupla anlaşılıyor olmasıyla anlam kazanacağını ifade ettiğini belirtmektedir. Aynı özellikleri, aile üyeleri içinde nitelikli sermaye temsilinin kime ait olabileceğini sorgularken de kullanmak mümkündür. İşbölümü ve uzmanlaşmanın bireyin beşeri ve sosyal niteliklerini belirlediği modern zamanları dışarıda tutarsak, geleneksel yaşamın mobil ya da yerleşik bütün türlerinde, ailenin yaşlı üyeleri, yaşamın gereklilikleri açısından önemli olan hemen her türlü sermaye temsili bakımından muhtemelen en yetkin konumda olmuştur. Yaşlı bireyin/bireylerin deneyimleri, bilgi birikimi, gençlik dönemlerindeki yaşam başarıları, daha fazla maddi, sosyal, kültürel ve sembolik sermaye oluşturma olasılığı diğer aile üyelerinden görece daha fazla imkân dâhilindedir. Örneğin sosyal sermaye ile bireyin sahip olduğu sosyal ilişki kapasitesini söz konusu ettiğimizde, herkes için eşit koşulların geçerli olduğu bir yaşam tarzında, yaşlının toplumsal ilişki kurma imkânı gençlere göre daha fazladır. Bu imkân O'nun hem aile, hem akrabalar hem de diğer toplumsal çevre içinde ağ ilişkilerini en geniş temsil eden birey konumuna yükseltecektir. Sosyal sermaye temsili gelenek, görenek, töre gibi topluluğun kolektif bilincini oluşturan kültürün de temsili anlamına gelecektir. Yaşlı bireye ailesi ve aile dışı çevresi tarafından saygınlık olarak atfedilen statüsel özelliği de aslında bu noktada oluşmaktadır. Zira bu temsilin asıl önemi yaşlı bireyin, toplumsal yarar açısından, kültürel sermayeyi sosyal çevre yararına işlerlik kazandıracak bir aktör haline gelmesi ya da öyle görülmesi ve kabul edilmesi ile ilgilidir (Furstenberg ve Kaplan, 2012: 57).

Yaşlılık statüsü hem doğal hem de toplumsal anlamda daha fazla çevresel değişimleri tanımayı, daha geniş ağ ilişkilerine sahip olma potansiyelini, daha fazla ekonomik sermaye temsilini ve tüm bunların toplam fonksiyonu olarak da görece daha fazla sembolik sermaye temsilini ifade etmektedir. Cinsiyete göre değişkenlik gösteren bu yetkinlik farklılaşması, özellikle erkek cinsiyeti açısından toplumsal iktidarı temsil etmenin de imkânlarını hazırlamıştır. (Tezcan, 1982: 171). Bu temsillere bağlı olarak yerine getirilen işlevler onlara, başta aile olmak üzere toplumsal hiyerarşide önemli bir statü ve saygınlık kazandırırken rollerini de belirlemiştir.¹⁰

Sonuç olarak yukarıdaki bilgileri de dikkate aldığımızda geleneksel yaşamda yaşlılık statüsünün önemini ve rollerini şu şekilde özetleyebiliriz: İnsanoğlunun yerleşik hayata geçmesiyle başlayan süreçte, doğal ortamdan fayda sağlayabilmek meşakkatli, azami düzeyde fiziki güç harcamayı gerektirir. Böyle zor bir ortamda bireyler hem kendileri hem de işbirliği içindeki diğer insanlarla birlikte, yaşamları için gerekli bir takım etkinliklerde bulunurlar. Bu etkinlikler sürecinde edindikleri gözlem ve deneyimlerle yaşamlarını kolaylaştırıcı bilgi birikimleri oluştururlar. Elde edilen bu bilgi, kendi pratikleri için kullanmalarına ek olarak, hem etkileşim ve iletişimde oldukları bireylere hem de henüz bu deneyimleri yaşamamış genç kuşaklara aktarılır. Günlük yaşamın daha olumlu koşullarda sürdürülmesini sağlayan bu bilgi, özellikle genç kuşaklar açısından çok daha önemlidir. Üstelik bu bilgiyi ileri yaşlara kadar taşımak da çok az kişiye kismet olur. Hijyen koşulların olumsuzluğu, hayati tehlikeyle tehdit eden bir doğayla mücadele zorunluluğu vb. nedenler insanların yaşam ümidini sınırlandırır. Dolayısıyla geleneksel yaşamda bu bilginin kendisi kadar onu temsil eden az sayıdaki bireyi de önemli hale getirir. Bu durum bilgiyi temsil eden kişiye saygınlık ve iktidar sağladığı gibi ondan beklenen rollerin de oluşumuna yol açar. Yaşlılığın yeni deneyimler kazanmaya imkân vermeyen ileriki yıllarında, bir taraftan atfedilen saygınlık toplum tarafından sürdürülürken, diğer yandan yaşlı rolleri biyolojik yaşlılıktaki ilerlemeye paralel olarak değişmeye başlar: Daha genç ve beden sağlığı olan bireyler sosyalleşme yoluyla kendilerine aktarılan bilgiler ışığında, topluluğun gündelik işlerini sürdürürken, biyolojik yaşlılığın ilerlemesiyle birlikte, yaşlı bireyler, bedeni çaba isteyen gündelik işlerden çekilirler. Küçük çocukların gözetilmesi, kollanması ve hayata hazırlanması, ev hayatının gözetimi, küçük gündelik işlerin takibi, doğada ya da tarlada çalışan aile efradının ihtiyaç duyduğu gıda desteğinin hazırlanması, kışlık tüketime yönelik hazırlıklar gibi düşük bir bedensel çabayla icra edilebilen roller üstlenmeye başlarlar. Öte yandan geleneksel geniş aile yaşamında yaşlı, genç kuşakların duygusal kişiliğinin gelişimine de katkı yaparlar. Örneğin gündelik işlerin gerekleri doğrultusunda çocuğun babası daha disiplinlidir ve bundan dolayı çocuk kendisini itilip kakılan birisi gibi hissedebilir. Ancak çocuk, torun olma özelliğiyle dededen ya da nineden sevgi, hoşgörü, tevazu gibi duyguları

¹⁰ Bazı antropologlar toplumsal iktidar ile ilgili temsilin kadınlardan erkeklere doğru evrildiğini belirtirken, modern zamanlarda da, kadın ve erkek eşitliğinin, diğer yaş kategorileri de dikkate alındığında birbirine en çok yaklaştığı evrenin, yaşlılık dönemi, olabileceğini iddia ederler (Haviland, Prins vd., 2006: 544).

tadar ki bu da onun aileye bağlılığını ve ait olma duygusunu güçlendirir (Tezcan, 1982: 172). Ayrıca moral değerleri ve bunların insan etkileşimindeki önemini de öğrenmiş olur.

2.2. Modernleşme Sürecinde Yaşlılık

Endüstri devrimi sonrasında ortaya çıkan yaşam tarzı, yaşlıların statü, saygınlık ve rollerinin değişimine neden olmuştur. Geleneksel toplumlardan modern toplumlara geçiş sürecinde, günlük yaşamdaki değişimlerin nedenleri; endüstrileşme, kentleşme, göç, iş ve mesleki çeşitlilik, kitle iletişim araçlarının yaygınlık kazanması ve bir kısım “*güven düzenekleri*”nin (Giddens, 2014: 82 v.d.) dönüşerek, kamusal düzleme taşınmasıdır. Bu süreçler, geleneksel yaşam tarzını karakterize eden örf, adet ve gelenekler ile kültürel, demografik ve ekonomik özellikleri etkilediği gibi geleneksel aile yapısını, aile ve akrabalık ilişkilerini etkilemiş, dolayısıyla geleneksel ailenin etkin bir aktörü durumundaki yaşlı aile üyelerinin aile içindeki statüsünün, rollerinin ve kendisine atfedilen saygınlığın değişmesini de beraberinde getirmiştir (ASPB, 2011: 33)¹¹. Bu değişimler yaşlılık statüsünden beklenen geleneksel rolleri azaltmış, yaşlıya atfedilen saygınlık ve önem genel olarak “modern yaşama uygun nitelik çeşitliliği” üzerinden bireyler düzeyine indirgenmiş, daha özel olarak da küçük aile grupları düzeyinde, genetik ve duygusal bağlılıklar çerçevesinde dikkate alınır hale gelmiştir. Böylece geleneksel toplumlarda toplumsal çevre tarafından yaşlılara yüklenen anlam, modern toplumlarda, gittikçe daralan şekilde, aile üleriyle sınırlı hale gelerek, geçmişteki geleneksel konumları ve işlevleri oldukça azalmıştır. Yaşlı bireyler artık aileyi temsil etme gücünü, dolayısıyla aile ilişkilerini yönlendirme inisiyatifi kaybetmiştir. Ancak modern toplum, bütün nüfus kategorileri ve unsurlarıyla birlikte eşit düzeyde ve eş zamanlı olarak modernleşmemektedir. Özellikle gelenekselden moderne geçiş süreci yaşayan toplumlarda, geleneksel özellikler, kısmi düzeyde değişmiş, kırsal alanlarda ve göç yoluyla oluşan ilk kuşak kır kökenli şehir nüfuslarında, yaşlı statüsü, bahsedilen değişimlerin görece azlığı oranında işlevlerini korumaya devam etmektedir (ASPB, 2011: 23-44).

3. YAŞLILIK STATÜSÜ VE ROLÜ: DEĞİŞİMİN PARADİGMASI

Ritzer (2011: 245), Parsons’a atfen statüyü, kendisinin de bir birim olarak içinde bulunduğu daha büyük sistemin işleyişi açısından işlevsel önemi olan yapısal bir konum olarak açıklamaktadır. Buna göre yapısal konumun, yani statünün işlevselliğini bu işlevsellikle ilgili gerekli eylemleri (rolleri) yerine getirmek üzere görevlendirilen bireyler sağlar. Dolayısıyla rol, statü adı verilen belirli bir toplumsal konumla ilgili olarak, ilgili bireyin ya da eyleyenin yaptıklarıdır. Buradan hareketle farklı toplumsal konumların, sistemin bütünlüğüne yönelik farklı işlevsel görevlerine göre (o konumla ilgili), eyleyenlerin yaptıkları roller de farklılık gösterecektir. Doğaldır ki, toplumsal konumların işlevselliklerinde ya da onların öneminde meydana gelen değişimlere bağlı olarak işlevleri sağlamaya yönelik rollerde de değişimler olacaktır.

Weber aynı toplumsal konumların işlevselliklerine yönelik roller oynamakla yükümlendirilen gruplara statü grupları adını verir. Modern toplum birçok statü gruplarından oluşur. Belirli toplumsal konumların işlevlerini yerine getirmeye yönelik davranışlar üreten bireyler, yerine getirilen işlevlerin önemine koşut olarak çoğu kez toplum tarafından ödüllendirilir. Bu ödül ekonomik olabileceği gibi Weber’e göre, çoğu kez saygınlık olarak dikkat çeker. Statü grupları statünün işlevsel önemiyle bağlantılı olarak, eyleyenlere atfedilen saygınlık derecesine göre toplumda hiyerarşik bir diziliş sergilerler. Bu nedenle toplumsal tabakalaşma ve farklılaşma statü gruplarının işlevsel etkinliklerinden kaynaklanan “atfedilen saygınlığa sahip olma” derecelerine göre şekillenir (Weber, 1986: 182-184).

Bir toplumun çoğu bireyi, günlük yaşamlarında, içine girip-çıktığı statülere uygun davranışlar gerçekleştirmeye çalışır. Bu davranışlar, statüsel amaçlara uygun hizmetlerin yerine getirilmesini sağlar ve bireyler, uygun davranışlar üretebildiği oranda da bireysel ihtiyaçlarını giderecek ödülleri elde etme imkânı bulurlar. Toplum kendi tarihselliği içinde ortaya çıkan değişimlere uygun olarak, toplumsal sistemde olan ve olması gereken statüleri günceller, üretir ve sistemin uyumlu bir denge içerisinde işlemesini sağlar. Bireyler, toplumun sahip olduğu toplumsallaştırma mekanizmaları sayesinde, bu değişimlere uyum sağlayacak şekilde, bazen önceden, bazen statüler içindeyken bazen de değişim sürecine paralel olarak toplumsallaştırılır ve sistemin işleyişine katkıda bulunurlar. İşleyişin nasıl olacağı ya da olması gerektiğine yönelik olarak yapının ve onun içindeki statü birimlerinin (yapısal konumların) asgari koşulları, toplumun tarihselliği içinde belirlenmiştir. Örneğin Parsons

¹¹ ASPB: TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

bu asgari koşulların; sistemin çevresine uyumu, amaçlarına ulaşması, sistem unsurlarının bütünleşmesi ve tüm bunların nasıl bir anlamlılık içerisinde olması gerektiğini belirleyen kültürel değerlerin korunması, aktarılması ve yenilenmesini sağlayan kurumsal mekanizmalarla ve eylem sistemleriyle sağlanabileceğini belirtir. Parsons, kurumsal mekanizmaları yaratan ve işleten eylem sistemlerine büyük önem atfeder. Örneğin O'na göre, bireylerin organik ihtiyaçları bağlamında hareket etmesini, hem kendisinin hem de toplumun içinde bulunduğu çevreye uyum sağlayacak yöntemleri ve kuralları oluşturan eylem sistemini “davranışçı organizma” belirler. Bireyin ve toplumun amaçlarına ulaşmaya yönelik mekanizmalar ise “kişilik sistemi” adını verdiği eylemlere bağlı olarak gerçekleştiğini belirtir. “Toplumsal sistem” adını verdiği eylemler topluluğu, toplumsal sistem içinde bireyler arası ve sistemi oluşturan unsurlar arası bütünleşmeyi sağlar. Kültürel sistem ise tüm bu eylem sistemlerine referans olan toplumsal değerlerin korunması, yeni toplumsal süreçlere ve kuşaklara aktarılması, koşullara göre gerekli yeni değerlerin üretilmesini mümkün kılan eylem sistemidir (Ritzer, 2011: 241-252).

Buraya kadar yaşlılıkla ilgili olarak oluşturulan düşünceleri yukarıda kısaca değindiğimiz Weber ve Parsons'ın düşünceleri ile şu şekilde ilintilendirilebilir: Weber açısından, geleneksel toplumun nispeten içe kapalı toplulukları içinde sürdürülen yaşam içinde; yaşlılık kategorisindeki bireyleri, topluma yaptıkları işlevsel katkılar ile değişen mekân ve zaman koşullarını da dikkate alarak, bir statü grubu şeklinde nitelendirmek mümkündür.

Parsons'ın bakışıyla değerlendirildiğinde ise toplumsal yaşlılık kategorisinin, özellikle geleneksel toplumların örgütlenme biçimi ve yaşam tarzı açısından, sistemin içindeki birim ya da gerçekliklerinden biri olduğu söylenebilir. Yine bu bakış açısına göre sistem içindeki diğer birimler gibi yaşlılık kategorisiyle de ilgili sistemsel oluşumlar olduğu ve bu oluşumla ilgili bireylerin eylemleri, etkinlikleri ve ilişkilerinin sistem tarafından ortaya koyulan kurallara, normlara ve statülerine göre şekillendiği düşünülebilir (Poloma, 1993: 151).

Toplumsal statü ve rollerine yönelik bakış açısı, klasik sosyoloji literatürü dikkate alındığında kuşkusuz yapısal işlevselci bir çözümleme gerekliliğini akla getirmektedir. Böyle bir çözümleme, geleneksel özellikleri, nedensellikleri ve sonuçları bağlamında baskın olan bir toplumsal olgunun analizi için yeterli de görülebilir. Ancak klasik sosyoloji geleneğinin ele aldığı toplum tipleri, daha doğru bir deyişle yaşam tarzları artık bugün yoktur. Fakat yine de, geleneksel yaşam biçimlerinin modern yaşam tarzlarına dönüşümü sürecinin analizinde klasik sosyoloji teorilerinin açıklayıcılığında yararlanılabileceğini de göz ardı etmemek gerekmektedir.

Modern zamanlardaki yaşlı statüsü ve rollerine yönelik paradigmanın belirlenmesinde, yapısal işlevselci bakış açıları kadar “özel sosyoloji” (Ritzer, 2011: 677-678) bağlamında ortaya çıkan bakış açılarını da dikkate almak gerekir. Kısmen Weber, özellikle de Simmel'in düşüncelerinde temellenen sembolik etkileşimcilik, fenomenolojik sosyoloji, ağ ve modernite teorileri gibi bakış açılarının ortak özelliklerinden biri de; “toplumsal” sıfatının nitelediği her oluşumu (yapısal oluşumlar da bunun içindedir), gündelik yaşam içinde, bireylerin tekrarlayan bilinçli eylemlerinin, etkileşim ve ilişkilerinin sonucu olarak görmeleridir. Bu kuramlar dikkate alındığında, bireylerin kendi koşulları ve değişen bağlamları içinde elde ettikleri etki ve algılara yönelik olarak oluşturdukları eylemlerin, diğer bireylerle ortaklaşa tekrarlanması nispetinde, “yapısal” diyebileceğimiz oluşumları ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Dolayısıyla her iki bakış açısını, “yapının ikiliği” kavramlaştırmasıyla, toplumsal realitenin iki farklı ancak aynı zamanda ortak yönü olarak dikkate alan Giddens, toplumsal eylem ve inşaların hem yapı hem de birey kaynaklı olduğunu belirtir (Giddens, 2005: 654). Yukarıda Weber ve Parsons bağlamında kısaca değindiğimiz yapısalcilik ve işlevselcilik bakış açılarına ek olarak aşağıda yine kısaca değineceğimiz özel sosyoloji bağlamındaki bazı yaklaşımlar, yaşlılık olgusuna yönelik paradigmanın, her iki bağlamda ortaya çıkan kuramsal yaklaşımları da yansıtmaları gerektirdiği sonucuna ulaştırmaktadır.

Geleneksel toplumlarda, nüfusun nispeten birbirine kapalı küçük topluluklar ya da cemaatler şeklinde yaşaması, kolektif bilincin denetlediği ve sınırlandırdığı bir yaşam tarzı, yaş, cinsiyet, mülkiyet sahipliği, fiziki güç, kahramanlık, yaşam deneyimlerinden oluşan bilgi birikimi gibi özellikler, bireylerin toplumsal konumunu belirleyebilmekteydi. Ancak yukarıda da ifade edilmeye çalışıldığı gibi günümüze uzanan süreç içerisinde bireyselliğin ve bireyler arası ilişki ve değişimlerin önemini arttırdığı görülmektedir. Böyle bir değişim görece de olsa bireylerin geleneksel yapılarıdaki ilişki biçimlerinin önemini azaltmıştır. Artık modern toplumun bireyleri açısından, geleneksel toplum yapısının küçük toplulukları içinde realize olan yaşam biçiminin koruyucu, denetleyici, destekleyici, dayanışmacı ve yönlendirici yakın sosyal çevre ve akrabalık gruplarının önemi, modernleşme sürecinde azalmaya yüz tutmuştur. Başka bir deyişle ilişkilerin somut/maddi toplumsal dayanışma işlevi azalırken içeriğinde, seremoni ve duygusal dayanışma işlevi anlamını daha fazla öne çıkartarak, çekirdek aile sınırlarına doğru çekilmiştir. Belki modernleşme süreciyle sınırlandırmak mümkün olmasa da, görece stabil geleneksel toplumsal yapılara göre bireyin statüsel konumunun değişiminde ve bu değişimin tanımlanmasında

kullanılabilecek iki toplumsal ortam ve oluşumun varlığından söz edilebilir. Birincisi kaynağını bilimsel bilgi sahipliğinden alan uzmanlığı dayalı işbölümü, teknolojinin bireysel yaşamı kolaylaştırması, birey özgürlüğü, güvenliği ve asgari geçim ya da ekonomik koşulları gözetken kurumsal mekanizmaların merkezileşmesi, yaygınlaşması ve tüm bunlara yönelik hukuki düzenlemeler, toplumsal ilişkilerde birey inisiyatifinin görece öne çıkmasını sağlamıştır. İkinci olarak, bireyler artık geleneksel yapılardaki gibi, sadece küçük mekânlarda yerleşik olan topluluklar açısından değil, tüm toplumun makro özellikleri, bir başka deyişle kurumsal mekanizmaları tarafından değerlendirilmekte, ödüllendirilmekte ya da yaptırımlara maruz kalmaktadırlar. Bu tür yeni oluşumlar, bireylerin toplumsal çevreye olan duyarlılığını artırdığı gibi bireysel ya da toplumsal niteliklerini sorgulamak, hedeflerini belirlemek ve kendisine atfettiği değerler çerçevesinde, bir birey olarak varoluşunun sürekliliğini sağlayacak hedefleri belirleyecek şekilde ufkunu açmış ve bunların somutlaşmasını sağlayacak makro-toplumsal meşruluğu olan hedeflere yönelmelerine neden olmuştur. Giddens'in kavramlaştırması ile modern toplumun bireyleri tedrici bir şekilde "düşünümsellik" kapasiteleri artmış bireylerdir (Giddens, 2014: 24, 42-43) . Bu nedenle klasik sosyoloji literatüründe yapısal bir birim olan statü kavramı, modern bir toplumun anılan koşullarında artık bireyin sürekli geliştirdiği ve yeniden yapılandığı kamusal bir kimlik göstergesine dönüşmüştür. Honneth'in (2015: 155) açıklamalarına atfen belirtmek gerekirse; modern zamanlarda bireylerin statüsel işlevselliği O'nun "tanınma" arzusuyla birlikte işleyen bir mücadele sürecine girmiştir. Tanınmaya yönelik mücadelenin derecesi, bir anlamda, bireyin yaşam alanının (içinde birey olarak yaşadığı toplumsal alanın) genişliğiyle koşut olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bireyler, içine girip çıktıkları toplumsal alanlardaki ilişkilerini, bu kimliklerine çevrenin atfettiği saygınlığı değerlendirerek sürdürmektedirler. Artık bireyler, sistemin görünmeyen güçlerince desteklenen beklentilerine tabi olmak yerine, kendilerinin de birer kişilik olarak, içinde buldukları grup/gruplar açısından yarar ortaya koyma potansiyellerini eylem halinde görme (en azından) arzusu içerisindedirler. Bunun gerçekleşmediği ya da beklentileri düzeyinde olmadığı durumlarda ise ortamın diğer aktörlerine karşı en azından bir "içerleme" duygusu geliştirmektedirler (Turner, 2001: 28). Bu ise bireyler arası ilişkilerde bir çatışma potansiyeli ve bir memnuniyetsizlik oluşumu anlamına gelmektedir. Giddens'in gelenek ve düşünümsellik tartışması bu konuyu oldukça berrak bir şekilde ortaya koyar: "...modernlik öncesi uygarlıklarda düşünümsellik hala büyük ölçüde geleneğin yeniden yorumu ve açıklanmasıyla sınırlıydı; o devirlerde terazinin 'geçmiş' tarafı 'gelecek' tarafından çok daha fazla ağırlıklıydı. Dahası, ... günlük yaşamın akışı eski anlamda bir gelenekle sınırlı kalmaktaydı. Modernliğin ilerleme kaydetmesiyle düşünümsellik... sistemin yeniden üretiminin temelini yerleşir. Artık, günlük yaşam akışının geçmişi hiçbir aslı bağlantısı yoktur; yalnızca 'önceden yapılmış olanlarla' yeni bilgilerin ışığında ilkeli bir şekilde savunulabilecekler çakışmaya başlar. Bu uygulama sadece geleneksel olduğu için onaylanmaz; gelenek haklı görülebilir ama bu da yalnızca bilginin, gelenekten kaynaklanmayan bir bilginin ışığında yapılır. Alışkanlığın eylemsizliğiyle birleştiğinde bunun anlamı şudur: Modern toplumların en modernleşmişinde bile gelenek, bir rol oynamayı sürdürür. Ama bu rol genelde, ... çok daha az önemlidir. ...Modern toplumsal yaşamın düşünümselliği, toplumsal uygulamaların, bu uygulamalarla ilgili yeni bilgiler ışığında sürekli olarak incelenip reforme edildiği, böylece karakterlerini yapıcı olarak değiştirdikleri gerçeğinden oluşur" (Giddens, 2014 : 43-44). Yaşlı kuşak ile genç kuşak arasındaki ilişkileri ve ilişkilerdeki olası farkı bu noktada aramak gerekir. Daha kapsamlı bir ifadeyle bu farkı, bir yandan modernleşme sürecinde geleneği temsil eden ve gelenekle yeni oluşumları açıklamaya çalışan yaşlı kuşak ile geleneği modernitenin ürettiği bilgiyle yorumlayarak, bilginin desteklediği ve kendi geleceğini inşa etmedeki olası katkısı ya da yararı kadarıyla ona değer yükleyen bir genç kuşak arasındaki ilişkilerde aramak gerekir.

Geleneksellikten modernliğe dönüşmekte olan bir yaşam sürecinde yaşlılık statüsünü tartışılabileceğimiz diğer bir kavramsal çerçeve de Berger ve Luckman'dan alıntılıdığımız 'anlam grupları' ve 'yaşam grupları' ilişkisi bağlamındadır (Berger ve Luckman, 2016: 33). Berger' ve Luckman'a göre, modernite öncesinde, bireylerin içinde yaşamını sürdürdüğü anlam grupları ile yaşam grupları hemen hemen aynı gruplardı. Bu birlikteliğin en temel nedenlerinden biri ev ile işyerinin birlikteliği ile ilgiliydi (Berger vd., 2000: 202-203) Modernlik öncesi dönemlerde -Berger ve Luckman'ın deyişi ile "arkaik toplumlar ve kadim yüksek kültürler" (2016: 33)- toplumsal kurumların ve değerlerin toplumsallaşma yolu ile birey tarafından temsili, nesnelleştirilmesi (Berger ve Luckmann, 2008: 189 vd.) ve bireyler tarafından nesnelleştirilen anlamlarda ortaya çıkan yüksek orandaki benzerlik, bireyler arası ilişkilerin uyumlu ve ortak değerlere dayalı bir yaşam ortamında gerçekleşmesini sağlıyordu (Berger, 2011: 69-76).¹² Başka bir deyişle bütün bireyler açısından, ilişkilerin ve eylemlerin dayanağı

¹² Berger'e göre toplumsal kurumlar ve değerlerin bireyler tarafından temsili içselleştirme ve nesnelleştirme süreçleriyle oluşur. Bireye dışsal olan kurumlar sosyalizasyon ve deneyimler yolu ile önce içselleştirilir. Daha sonra bireyler yaşam deneyimlerinde bunları yararlılık derecelerine göre anlamlandırarak, gerektiğinde onların ilke ve kısıtlarına uyacak şekilde yeniden inşa ederek dışsallaştırırlar. Bu dışsallaştırma onlar için aynı zamanda öznel olan bir nesnelleştirme süreci anlamına gelir.

olan ortak bir toplumsal anlam temsili söz konusuydu. Ancak modern toplumlarda uzmanlığa dayalı iş bölümünün birey farklılıklarına yol açan çeşitliliği, farklı çıkar gruplarıyla bağlantılı ve değişken bir yaşam sürdürme gerekliliği ya da kitle iletişim araçları ile “popüler bir form içerisinde dağıtılan” (Berger ve Luckman, 2016: 27) bilginin farklılaştırıcı etkileri gibi oluşumlar, bireyler arası ilişkilerde referans alınacak ortak anlam gruplarını, bir yandan çeşitlendirirken diğer yandan her bireyin farklı grupları referans almasına yol açan bir bölünmeyi de beraberinde getirmiştir. Bu oluşumu kuşaklararası bir süreçte ve özellikle gelenekselden modern yaşama uzanan bir süreçte değerlendirmek gerekirse; yaşlı kuşakların toplumsallaştığı ortamlar, referans aldığı anlam grupları daha homojen özellikler gösterirken genç kuşaklar için bunlar görece daha heterojen özellikler göstermektedir. Bu farklılıklar doğal olarak kuşaklar arası ilişkilerde farklı değerleri ve “bilgi stokları”nı referans almayı gerektirdiği içindir ki, “kuşaklararası çatışma” dediğimiz farklılıkların, anlaşmazlıkların ve uyumsuzlukların temel nedenlerini oluştururlar. Konumuz açısından, zaman ve uzam boyutunda bütün toplumlar için evrenselliği kabul edilebilecek aile gibi “yaşam gruplarında” ortaya çıkan değer ve davranış farklılıklarını da bu süreçle açıklayabiliriz. Yaşlı ve genç kategorisindeki iki bireyin ya da bir başka deyişle ebeveynler ve çocukların, hemen hemen yaşamlarının çok önemli bir kısmını birlikte geçirdikleri halde aralarında bir takım sorunlar ya da içinde yaşadıkları yaşam grubundaki ilişkilerin dayanaklarını oluşturan değer kalıplarında, anlam farklılıkları söz konusu ise bunun nedenlerini, bu farklılaşmada aramak mümkün olacaktır. Bireylerin temsil ettiği anlam birikimi bir yönü ile toplumsallaşmanın yarattığı benzerlikle ilgili olduğu kadar, diğer yönüyle de modern yaşamın gereği olarak temsil ettikleri veya maruz kaldıkları uzmanlık bilgilerinin yarattığı farklılıklarla ilgilidir. Dolayısı ile yaşlı kuşak ile genç kuşak arasındaki toplumsal mesafenin uzaklığı veya yakınlığı bu benzerlik ve farklılıkların bireylerde temsil edilen karşılığıyla orantılı olacaktır (Berger ve Luckman, 2016: 27).

4. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE YAŞLANMA EĞİLİMLERİ

Moderniteye yönelik yaşanan süreçlerle birlikte, geleneksel toplumların aksine yaşlı bireylerin toplam nüfus içindeki sayısı ve oranının arttığı görülmektedir. Bunun başlıca nedeni yaşam koşullarındaki değişimlerdir. Sağlıklı beslenmeye ve fiziksel aktiviteye önem verilmesi, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, enfeksiyon hastalıklarına karşı koruyucu önlemlerin oluşturulması ve tıp alanındaki gelişmeler sonucunda; kronik hastalıkların kontrol altına alınması, tedavilerinin yapılabilmesi, hayatı kolaylaştırıcı ve koruyucu teknolojilerin gelişmesi gibi nedenler, bireylerin beklenen yaşam süresini artırmaktadır. Ülkeler düzeyinde yaşam süresinin artması, doğurganlık oranının azalması gibi nedenlere bağlı olarak, toplumlarla ilgili yeni tanımlama kategorileri ortaya çıkmaktadır (Yaşlı toplum, genç toplum gibi). Bu durum, belirtilen faktörlere bağlı olarak genç ve yaşlı nüfus oranları arasında büyük farkların ortaya çıktığına işaret etmektedir. Birleşmiş Milletler’in tanımına göre, bir ülkedeki yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %8 ile %10 arasında olması, o ülke nüfusunun “yaşlı”, %10’un üzerinde olması ise “çok yaşlı” olduğu anlamına gelmektedir (TÜİK¹³, 2014b, parag. 2). 2016 yılı verilerine göre Dünya nüfusunun %8,7’sini Türkiye nüfusunun ise %8,3’ünü yaşlı nüfus oluşturmaktadır (TÜİK, 2017a, parag.1-3). Yaşlı nüfus oranı en yüksek ülkeler arasında Monako (%31,3), Japonya (%27,3) ve Almanya (%21,8) bulunmaktadır. Türkiye yaşlı nüfus oranı ile dünyadaki 167 ülke içinde 66. sırada bulunmaktadır (TÜİK, 2017a, parag. 3.)

Türkiye’deki eğilim, dünya verilerine paralel olarak nüfusun gittikçe yaşlanmakta olduğu yönündedir. 1990 yılında %17 olan yıllık nüfus artış hızı 2012 yılında %12’ye düşerken 2016 yılında %13,5’e yükselmiştir (TÜİK, 2013a, parag.3; 2017a parag. 2). Demograflar, bir ülkede 15-49 yaş grubundaki bir kadınının ortalama çocuk sayısının 2.10 olması halinde nüfusun yenilenebileceğini belirtmektedirler. Bu ortalama Türkiye’de 2011 yılı itibarıyla 2.09’a düşmekle birlikte 2013 yılında 2.10’a, 2014 yılında 2.18’e yükselmiş ve ardından 2015 yılında 2,14’e gerilemiştir. 2000’li yıllar itibarıyla doğurganlık oranı ve doğum hızı göstergeleri nüfus değişiminin kararsız bir yön eğilimi ortaya koyduğunu, dolayısıyla bilinçli toplumsal politikalar yoluyla bu trendin nüfusun artışı yönünde istikrarlı bir eğilime kavuşturulabilmesi için son fırsatların yaşandığını göstermektedir (TÜİK, 2015a, parag.5; 2016, parag. 3). Ayrıca uzun dönemli projeksiyonlarda, örneğin 2025 yılında ortalama çocuk sayısının 1.97’ye, yıllık nüfus artış hızının ise %7,7’ye düşeceği tahmin edilmektedir. 2045-2050 yıllarına yönelik projeksiyonlarda dünyadaki nüfus artış hızı yüzde 0,4’e düşerken, Türkiye’nin nüfus artış hızı yüzde 0,2’ye düşecektir. 2050 yılında doğurganlık hızı ise Dünyada 2,2 Türkiye’de ise 1,8 olacaktır. Nüfus artış hızı ve doğurganlık hızlarındaki bu düşüşler yaşlı nüfusun artması anlamına gelmektedir. Türkiye’de 2010 yılında 28,9 olan ortalama yaşın 2050’li yıllarda 40 olması beklenmektedir ki bu durum nüfusun yarısının 40

¹³ TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu.

ve üstündeki yaşlarda olacağı anlamına gelmektedir (TÜİK, 2012, parag.8-10). Bir başka ifadeyle nüfus artış hızının düşmesi ve beklenen yaşam süresinin uzaması sonucu, toplam nüfus içinde yaşlıların sayısı ve oranı artmaktadır. Nüfus projeksiyonlarına göre yaşlılık oranının 2023 yılında yüzde 10,2, 2050 yılında yüzde 20,8, 2075 yılında ise yüzde 27,7'ye yükseleceği tahmin edilmektedir (TÜİK, 2015a, parag.1). Bu verilerin oluşturduğu sonuçlara göre, ülkemizde son yıllarda yaşlı nüfusun sürekli arttığı görülmektedir. TÜİK verilerine göre, doğumda beklenen yaşam süresi, 2013 yılında 76,3 yıldır. 65 yaşında beklenen yaşam süresi ise, 2013 yılında 16,7 yıla yükselmiştir. Bu süreler kadınlar için 18,5, erkekler için 14,9 olarak tahmin edilmektedir. Doğumda beklenen yaşam süresi 2013 yılında kadınlarda 79,4 yıl, erkeklerde ise 74,7 yıl olarak belirlenmiştir. Yaşam süresinin daha da uzayacağı öngörülmekte olup; geçmişte de olduğu gibi kadınların yaşam süresinin erkeklere göre daha uzun olacağı tahmin edilmektedir (TÜİK, 2014a, parag.10). Son yüzyılda yaşam süresinin uzaması, toplumsal gelişmenin en önemli sonuçlarından birini oluşturmaktadır (Tufan, 2012: 3).

Günümüz toplumlarında yaşlılığın toplumsal sorun haline gelmesi gerçekte, sanayileşme ve kentleşme sürecinde meydana gelen gelişmelere dayanmaktadır. Bu süreçlerde ortaya çıkan oluşumlarla birlikte, yaşlı bireylerin toplam nüfus içindeki sayısı ve oranının artması, yaşlıların toplum içindeki statü ve rollerinin değişmesine olduğu gibi yaşlılığın, modern toplumun önemli bir sorunsal alanı olarak ortaya çıkmasına da neden olmaktadır.

Bu çalışma, yaşlılık kategorisini geniş bir perspektiften değerlendirerek, gelenekselden moderne uzanan bir süreçte hem kavramsal hem de toplumsal olarak yaşlılığa atfedilen anlamlar ve bu anlamlarda meydana gelen değişimleri ortaya koymaya çalışacaktır. Bununla elde edilmeye çalışılan amaç; yaşlı kategorisini oluşturan bireyler açısından, olgusal değişimler dikkate alınarak, bugünü daha doğru bir şekilde anlamlandırmaktır. Bunun için yaşlılığın toplumsal konumu, yaşlılık statüsünde meydana gelen değişimler ve nedenleri, mevcut durumun özellikleri ve yaşlıların beklentileri (yaşlılık statüsü, roller ve toplumsal çevreye uyum açısından) tespit edilmeye çalışılacaktır. Ardından günümüz yaşlılık kategorisindeki bireylerin, enformel ya da formel kurumsal hizmetlere erişimi, bunlardan beklentileri ve yararlanma biçimleri, kendilerine atfedilen yükümlülüklerle ilgili tutumları ve bunlardan kaynaklanan sorunları tespit etmeye ve son olarak toplumumuzda rahat bir yaşlanma süreci geçirme koşullarının yaratılmasına yönelik politikalar için uygun bir hareket zemini oluşturmanın yolları üzerine bazı öneriler geliştirilmeye çalışılacaktır.

5. GÜNÜMÜZDE YAŞLILIK STATÜSÜ VE ROLÜ: BİR ALAN ÇALIŞMASININ BULGULARI

5.1. Yöntem

Tanımlayıcı ve kesitsel türdeki bu araştırmaya, Isparta ili merkezi ve mücavir alan içinde bulunan köylerde yaşayan 65 yaş ve üzeri nüfusu dahil edilmiştir. Evrenin tespit edilmesinde TÜİK'in 2013 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları veri tabanından yararlanılmıştır. Bu verilere göre Isparta'nın 65 yaş üstü nüfusu toplam 45.554'dür (TÜİK, 2013b). Ana kütleli homojen olduğu varsayılmakla birlikte, il merkezi ve köylerde yaşayan yaşlıların, örnekleme evrendeki ağırlıkları oranında temsil edilmelerini sağlamak amacıyla tabakalı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Öncelikle yaşlıların yerleşim yerlerine göre Isparta il merkezi ve mücavir alan içinde yer alan 19 köy olacak şekilde tabakalandırılmıştır. Daha sonra örneklem basit tesadüfi örnekleme tekniğiyle, %99 güven düzeyi esas alınarak hesaplanmıştır. Araştırmaya, işitsel ve sözel yeteneklere sahip ve soruları cevaplayabilecek durumda olan, gönüllü 312'si erkek ve 428'i kadın olmak üzere 740 birey dahil edilmiştir. Katılımcılara hastane park, cami, kahvehane gibi mekânlarda ulaşılmıştır. Veriler yüz-yüze görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Verilerin toplanmasında, araştırmacılar tarafından ilgili literatür taranarak oluşturulan ve yaşlı bireylerin sosyo-demografik özellikleri ile yaşlılık statüsü, rolü, toplumsal sorun ve beklentilerini belirlemeye yönelik sorulardan oluşan soru formu kullanılmıştır. Araştırma örneklemine dahil olan bireylerin sorulara verecekleri cevaplar onların kendi kişisel değerlendirmelerine dayandırılmıştır. Soru formundan elde edilen veriler, sosyal bilimler veri işleme programında değerlendirilmiştir. Veri analizinde frekans, yüzde ve chi kare test kullanılmıştır.

5.2. Bulgular

Demografik Özellikler

- Katılımcıların hane nüfusu 1703 ve ortalama hane büyüklüğü 2,44'dür.%50,7'si Isparta ilinin köylerinde doğmuştur.
- 65-74 yaş grubunda yoğunluk göstermektedir.

- %58,6'sı evli ve %37,4'ü duldur¹⁴. Bireylerin yaş grubu ilerledikçe dul kalanların oranı artmaktadır.
- %37,2'si ilkokul mezunudur ve %19,3 okur-yazar değildir.
- %70,4'ü il merkezinde ikamet etmektedir.
- %10,1'i huzurevinde yaşamaktadır.
- %21,2'si, yalnız yaşamaktadır. Yalnız yaşayanların %74'ü kadınlardan ve %26,1'i erkeklerden oluşmaktadır.
- Erkek yaşlılar, işçi (%32,7), esnaf/zanaatkâr (%29,0) ve çiftçi mesleklerinde (%15,1), kadın yaşlılar ise ev kadınlığı seçeneğinde yoğunluk göstermektedir (%47,5).
- %51,8'i emeklidir.
- %14,5'i çalışma hayatına devam etmektedir ve emekli olanların da yaklaşık %16,4'lük bir kısmı halen çalışmaktadır.
- Şu anda çalışmayı tercih ettiği işlerde, mesleki özellikleri ve önceden çalıştığı iş kolu önemli bir yer tutmaktadır (%72).
- Şu anda yapılan meslek, esnaf zanaatkârlık (%60,7) ve işçiliktir (%13,1).
- %40,1'nin evine giren toplam aylık geliri 1001-1500 TL'dir.

Yaşlıların Toplumsal Konumları, İlişkileri ve Yaşam Tarzları

- %78,9'u mülkiyeti kendilerine ait olan konutta ve %10,2'si huzurevinde yaşamaktadır.
- %24'ü 4 yıl ve daha fazla süredir huzur evinde ikamet etmektedir.
- %54'ü huzur evine kendi isteğiyle gelirken %46'sı çocukları, komşuları, torunları ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nün çalışmaları sonucunda yerleşmiştir.
- %89,8'i huzur evinde yaşamayı düşünmemektedir. Huzurevi'nde yaşamayı, aile ile birlikte olmaktan mutlu oldukları (%39,9), başkalarıyla yaşamak istemedikleri (%21,6) ve çocuklarının izin vermediği (%16,7) gibi gerekçelerle istememektedir.

Aile ve Diğer Toplumsal İlişkileri

- %77'si eşleriyle ilişkilerinden memnundur.
- Eşlerinden şikâyetçi olduğu konular arasında, "sinirli olması" (%20,2), "çok konuşması" (%7,6) ve "tahammül gücünün az olması" (%6,8) bulunmaktadır.
- Eşleriyle yaşadıkları sorunlar karşısında buldukları çözüm yolları arasında anlayışlı olmak (%22,4), sakin olmak (%16,3) ve sabırlı olmak (%13,7) bulunmaktadır.
- Çocuklarından en az biriyle aynı binada (%23,6), aynı ya da birkaç sokak ötesinde (%17,5), aynı mahallede (%18,1), aynı kentte, ilçede veya köyde (%40,8) yaşamaktadır.
- Çocuklarıyla görüşme sıklığı; günde 1-2 kez (%45,1) ve haftada 1-2 kez (%22,6) düzeyindedir.
- Çocuklarıyla ilişkilerinden memnuniyet oranları %76,4'dür.
- Çocuklarından şikâyetçi olduğu konuları başında, "ilgisizlik" (19,6) ve "başlarına buyruk" (%11,6) tanımlanmasının bulunmaktadır.
- Çocuklarıyla ilişkilerindeki sorunları çözebilmek için "hayatlarına karışmamak" (%22,5), "anlayışlı olmak" (%14,3), "iyi niyetli davranmak" (%11,3), "sevgi saygı göstermek" (%9,5) ve "para vermek" (%8,5) bulunmaktadır.
- Kendilerine eskisi gibi saygı duyulmadığı (%21,2) ve sözüne itibar edilmediği (%17,2) düşünmektedir. Anne-baba ve çocuklar arasındaki ilişkinin değişim nedenleri olarak, teknolojik gelişmelere (%29,2), zamanın değişmesine (%20), kuşaklar arası farka (%16,6) ve aile yapısında yaşanan değişimlere (%12,4)

¹⁴ Dul kavramlaştırması eşi vefat etmiş anlamında kullanılmıştır.

vurgu yapmaktadır

- Kardeşleriyle yaşadıkları sorunlar arasında "görüşmemek" (%19,5), "eskiye dayalı küslük" (%8,8), "gereksiz konuşma" (%5,8) bulunmaktadır.
- Diğer akrabalarıyla olan ilişkilerindeki memnuniyet düzeyi %59, komşularıyla ilişkilerindeki memnuniyet düzeyi %60'dır.
- Akrabalarından şikâyetçi oldukları konular arasında, "görüşmemek" (%18,1) ve "mirasın paylaşımı sırasında yaşadıkları sorunlar" (%15,5) bulunmaktadır. Komşularıyla yaşadıkları sorunların başında "gürültü yapmaları" (%12,3), "dedikodu yapmaları" (%11,8) ve "kavgacı olmaları" (%8,6) gelmektedir.

Yaşlıların Kendileriyle İlgili Toplumsal Çevre İzlenimleri

- %81,6'sı çocuklarının sözünü dinlemediğini,
- %72'si ailesinin aldığı kararlarda söz sahibi olduğunu,
- %77,5'i ailesinin onu önemseydiğini ve %11,1'i ailenin onu yük olarak gördüğünü düşünmektedir.

Yaşam Tarzı

- Boş zaman etkinliklerden bazıları "örgü örmek" (%21,3), "Kur'an okumak" (%16,5), "bahçe işleri yapmak" (%16,2) ve "kahveye gitmek" (%12,6) tir.
- %83,3'nün herhangi bir gönüllü kuruluşa, derneğe üyeliği bulunmamaktadır.

Toplumsal Yükümlülükler

- Yaşlının görevlerini, "aile içi uyum ve huzuru sağlamak" (%89,6), "ailede otorite, disiplini sağlamak" (%84,6), "aile güvenliğini sağlamak" (%80,9), "evin geçinimini sağlamak, katkı yapmak" (%75,1) ve "torunlara bakmak, onları eğitmek" (%67,6) olarak değerlendirmişlerdir.
- Ailenin yaşlıya atfettiği görevler; 65-69 yaş grubunda "ev işlerine yardımcı olmaları" (%31,7) cevabında yoğunluk gösterirken yaş grubunun ilerlemesiyle bu oran, "fiziksel ihtiyaçlarını karşılamaları" (%32,6) üzerindedir.
- %84,1'i ailesiyle beraber etkinliklere katılmaktadır. Aile fertleriyle yapılan etkinliklerin başında "akraba ziyareti yapma" bulunmaktadır (%73,2). Kendilerinin götürülmediği yerler arasında eğlence yerleri (%17,3), dışarıda yemeğe gitmek (%14,3) ve arkadaşları (%13,3) bulunmaktadır.
- Ailelerin, yaşlıları bu tarz yerlere götürmeme nedenleri arasında "gitmek istememek" (%39), "yaşlı olmak" (%32,4), "ekonomik nedenler" (%6) ve "yürüyememek" (%4,6) bulunmaktadır.
- Yaşlıların %45,9'u kendisini başarısız bulmaktadır.
- Yaşlıların başarısızlıkları için gösterdikleri nedenler; "şanssızlık" (%38,1), "bireysel yetersizlikleri" (%20,3) ve "yanlış karar verme" (%15,5)'dir. Kendisini başarılı olarak tanımlayanların başarısının nedenleri arasında "çalışkan olmak" (%40,6), "sabır göstermek" (%16,2), "doğru kararlar vermek" (%10,9) ve "Allah'ın lütfü" (%8,8) bulunmaktadır.
- Şayet yaşamlarında değişiklik yapmak mümkün olsa, bu değişiklikler arasında "iyi bir meslek sahibi olmak" (%53,6), "sosyal güvencesini sağlamak" (%21,5) ve "ailesi ya da kendisi için daha iyi maddi koşullar" (%8,5) yaratmaya çalışmak bulunmaktadır.
- Gençlerin olumlu özellikleri arasında "Yaşlılara sevgi göstermeleri" (%56,7), "yaşlılara yardım etmeleri" (%10,4), "gençlerin çalışkan olmaları" (%8,9) bulunmaktadır.
- Gençlerin olumlu özellikleri arasında "saygısız ve itaatsiz olmaları" (%29,7), "şımarık olmaları" (%10,7), "yaşlıları hor görmeleri" (%10,3), "ilgisiz olmaları" (%6) ve "açgözlü olmaları" (%9,3) bulunmaktadır.

6. TARTIŞMA

6.1. Yaşlıların Demografik Özellikleri

Türkiye’de aile yapısı üzerine yapılan çalışmalarda, hane büyüklüğü ortalama 3,6’dır (TÜİK, 2015b: 14). Isparta’da 2013 yılı nüfus sayımına göre hane büyüklüğü yaklaşık 3 kişiden oluşmaktadır. Yaşlılar şehir nüfusu içinde değerlendirildiğinde, ortalama hane nüfusunun, genel şehir nüfusuna paralel olduğu kabul edilebilir (TÜİK, 2013b: 93). Katılımcıların %41,5’i, 2 kişilik hanelerde ve %21,2’si tek kişilik hanelerde yaşamaktadır. Yalnız yaşayanların büyük çoğunluğu ise kadınlardan oluşmaktadır.

Dul kalma; yaşlıların yaşamında çeşitli sosyal sorunlara neden olmaktadır. Eşin ölümü ya da boşanma haliyle ortaya çıkan yalnızlık, yaşlıların çeşitli mağduriyetleri ve mutsuzluğu yaşamalarının en başta gelen nedenleri arasındadır. Çünkü dul kalan yaşlılar, en önemli maddi ve manevi desteklerini yitirmektedir. Bu nedenle yaşlılar, yalnızlık, yoksulluk, başkasına bağımlı olma gibi birçok sorun yaşamakta (Arun, 2008; Buz, 2015) ve yalnız hissetme, üzgün olma, eğlenme kapasitesinin azalması vb. sorunlar yaşayabilmektedir (Baoshan ve Juan, 2011: 851; Taycan vd., 2014: 79). İçli’nin (2005: 9) geleneksel özelliklerini koruyan bir kent olarak nitelendirdiği Denizli’de gerçekleştirdiği araştırmada, dul yaşlıların ölümü daha sık düşündüklerini tespit edilmiştir. Çalışmamızda yaşlıların önemli bir kısmı duldur ve kendilerini yalnız, mutsuz hissettiklerini belirtmişlerdir.

Yaşlıların eğitim düzeyi, onların statülerini, sorunlarını, beklentilerini belirlemede önemli değişkenlerden biridir. Literatürde, 65 yaş üstü yaşlıların büyük çoğunluğunun okuryazar olmadığı ve/veya ilkökul terk olduğu görülmektedir (İçli, 2005: 5; Polat ve Kahraman, 2013: 217; Arpacı vd., 2015:11). Çalışmamızda, literatüre benzer şekilde, yaşlıların eğitim seviyesinin düşük olduğu ve ilkökul seviyesinde eğitimi olan yaşlıların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Okur-yazar olmayan veya eğitim seviyesi düşük yaşlılar psikolojik, sosyal ve ekonomik yönden çeşitli sorunların yaşamaktadır (Arpacı vd., 2015: 10; Polat ve Kahraman, 2013: 215; Kaya vd., 2010: 114).

Yaşlılık sürecinde mesleğin gelir getirici fonksiyonunun süreklilik arz etmesi, atfedilen toplumsal saygınlığın da sürekliliğini sağlamaktadır. Çalışma hayatı ve emeklilik sistemi, yaşlıların yaşamında önemli bir yere sahip olmasına rağmen, yaşlılar iş gücü piyasasında yer bulmakta zorluk yaşamaktadırlar (TÜİK, 2016). Çalışmamızda, katılımcıların çok az bir kısmı, iş gücü piyasasında kendine yer bulabilmiştir. Diğer yandan katılımcıların %48,2’si emekli değildir. Yaşlı birey çeşitli nedenlerden dolayı emekli olmasa bile sosyal güvenlik yasaları doğrultusunda eşinin sağlık hakkı, eşi ölmüşse maaş hakkı vb. koşullardan yararlanmaktadır. Türkiye’de 65 yaş üzeri yaşlı bireylere yönelik en önemli sosyal güvence, emeklilik maaşıdır. 2022 sayılı kanun, yaptığı iş ya da mesleğinden dolayı emeklilik imkânı bulamayan yaşlılara ise kendisinin ya da birlikte oturduğu 16 yaşından büyük kişilerin gelir toplamları, kişi başına asgari ücretin üçte birinden az olduğu durumda, bu miktar kadar maaş geliri bağlanmasına imkân vermektedir.¹⁵

Bireyin toplumda belirli bir konuma sahip olması maddi imkânlarla yakından ilişkilidir. Geleneksel aile yapısına sahip ailelerde, genellikle gayrimenkuller evin erkeği tarafından temsil edilmektedir (Bayer, 2013: 124). Ancak erkek eş öldüğü zaman gayrimenkulün temsili kadına geçmekte ve kullanım biçimine yönelik karar verme hakkı O’na ait olmaktadır. Çalışmamızda, bireylerin yaşı ilerledikçe sahip olduğu gayrimenkul düzeyinde azalma göze çarpmaktadır. Bu konuda katılımcılar, sahip oldukları gayrimenkulleri çocukların kendisine bakması için bir rezerv olarak tutuklarını ve ölmeden önce sahip olunan varlığın çocuklara paylaşılması eğilimi içinde olduklarını belirtmişlerdir. Bu durum, ileri yaşlarda daha az gayrimenkul sahipliğini de açıklamaktadır. Diğer yandan yaşlıların gelir düzeyini etkileyen faktörlerden biri de birlikte yaşadıkları bireylerin gelir düzeyidir.

¹⁵ “65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkında kanun”, Kanun No: 2022, Kabul Tarihi: 1.7.1976, Resmi Gazete Yayın Tarihi: 10.7.1976, Resmi Gazete Sayı: 15642, Madde 1- (Değişik:12/7/2013-6495/73md.)

“Sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne nam altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlananlar ile uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışanlar veya nafaka bağlanmış veya nafaka bağlanması mümkün olanlar hariç olmak kaydıyla, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından muhtaç olduğuna karar verilen 65 yaşını doldurmuş Türk vatandaşlarına, muhtaçlık hâli devam ettiği müddetçe (1.620) gösterge rakamının memur aylık kat sayısı ile çarpımından bulunacak tutarda aylık bağlanır.

Birinci fıkra kapsamına girenlerden, her ne nam altında olursa olsun her türlü gelirler toplamı esas alınmak suretiyle, hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı 16 yaşından büyükler için belirlenmiş olan asgari ücretin aylık net tutarının 1/3’ünden fazla olanlar ile aynı tutardan fazla gelir sağlaması mümkün olan kimseler muhtaç kabul edilemez ve kendilerine aylık bağlanamaz. (Ek cümle: 20/2/2014-6525/11 md.) Ayrıca, 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu hükümlerine göre harçlık ödenenler de muhtaç olarak kabul edilemez ve kendilerine bu Kanun hükümlerine göre aylık bağlanamaz.”

Çalışmamızda, çocuklarıyla birlikte yaşayan yaşlılar, evine giren aylık gelirini, ailenin toplam gelirinden ziyade, emeklilik, aktif çalışma hayatı ve sahip olduğu diğer kaynaklardan elde ettiği gelirlerden oluştuğunu belirtmektedir. Katılımcıların %12'1'i çocuklarının geliri hakkında fikri olmadığını ifade etmişlerdir. Köyde ikamet eden yaşlılar kentte ikamet eden yaşlılara göre daha yüksek oranda gelir düzeyini yetersiz olarak nitelendirmişlerdir ($p<0,05$). Katılımcıların bir kısmı, ülkemizde yaşanan ekonomik istikrarsızlıklar nedeniyle kazançlarının yetmediğini, bundan kaynaklanan sorunlar yaşadıklarını ifade etmektedir (%33,8). Bundan dolayı yaşlılar devletten beklentilerini öncelikle, "maaşlarının artması" (%33,8'si) olarak dile getirmişlerdir. Diğer yandan kentte ikamet eden katılımcılar huzur ve düzenin sağlanmasını, köyde ikamet eden yaşlılar ilgi ve yardımın sağlanmasını arzu etmektedir ($p<0,05$). Katılımcıların %50,6'sı yaş ilerledikçe "gelirin yetersiz" olduğunu ifade ederken borç alma, kredi kullanma ve gayrimenkul, araba vb. yüksek ücretli olan ürünler almaktan kaçındıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda ulaştığımız tespitler başka çalışma sonuçlarıyla da paralellik göstermektedir. Literatürde yaşlıların gelir düzeyinin düşük olduğu (Aközer vd., 2011: 113; Karadeniz ve Öztepe, 2013: 83) ve kırsal alanda yaşayan yaşlıların devletten para yardımı beklediği, kentsel alanlarda yaşayan yaşlıların ise aynı yardımlar, evde bakım ve ücretsiz sağlık hizmetlerini beklediği saptanmıştır (Aközer vd., 2011: 117). Ayrıca, başka bir çalışmada, yaşlıların devletten beklentileri arasında "bedelsiz sağlık hizmeti", "evde bakıcı sağlanması", "erzak yardımı", "giyecek yardımı", "yakacak yardımı", "yemek yardımı" ve "para yardımı" bulunmaktadır (ASPB, 2011: 163).

6.2. Yaşlıların Toplumsal Konumları, İlişkileri ve Yaşam Tarzları

Çalışmamızda yaşlıların büyük bir kısmı kendi evinde yaşamaktadır. Yaşlılarla yaptığımız yüz yüze görüşmelerde, yaşlıların kurumsal bir bakım ve gözetim altında yaşamaya karşı olumsuz tutum sergiledikleri gözlenmiştir. Ayrıca katılımcıların %20,5'nin huzur evinde kalmayı; çocukları tarafından sevilmedikleri, istenmedikleri anlamında algıladığı ve huzur evi gibi kurumsal bir yaşam alanını "kimsesiz"likle eş anlamlı gördüğü saptanmıştır. Türk toplumunda bireylerin, yaşlandığında, çocuklarının kendisine bakması gerektiği düşüncesi hem sosyalleştirme sürecinde telkin edilen bir kültürel koddur hem de yaşlı bireylerin en önemli beklentilerinden biridir. Literatürde de yaşlıların huzurevine ilişkin görüşlerinde benzer sonuçlar bulunmaktadır. Huzurevinde yaşlılara kaliteli yaşam sunulmasına rağmen çoğunluğun orada yaşamayı düşünmedikleri belirlenmiştir (Aközer vd., 2011: 113; İçli, 2005: 10). Yaşlıların, çocuklarını sosyal güvence olarak gördükleri için kurumsal desteği düşünmediği (Baran G., 2005: 275-276), yaşlıların kendisine bakamayacak kadar yaşlandığında huzurevinde yaşamak istediğini, kendi başına/eşiyle birlikte (ASPB, 2011:127-128), çocuğu/çocuklarıyla birlikte yaşamak istediğini bildirilmiştir (Karaca, 2010: 57).

6.3. Aile ve Diğer Toplumsal İlişkiler

Evli olma hali, yaşlı çiftlerin birçok açıdan dayanışmasının sağlanmasının yanında, sosyal çevrelerindeki diğer bireylerin saygınlık atfetmesinin de bir dayanağıdır. Yaşlı bireyler, evlilik birliği içinde en büyük desteği eşlerinden almaktadırlar (Aközer vd., 2011: 117). Yaşlıların eşleriyle ilişkilerinden memnuniyetleri bu desteğin önemli göstergesidir. Çalışmamızda katılımcıların %77'si eşleriyle ilişkilerinden memnundur. Yaşlıların birçoğu eşleri ile ilgili şikâyetçi oldukları hususlar olsa bile (sınırlı olması, çok konuşması, tahammül gücünün az olması gibi), genelde ilişkilerinden memnun olduklarını ve evliliğini sürdürdüklerini ifade etmektedir. Yaşlıların eşleriyle yaşadıkları sorunlar karşısında buldukları çözüm yolları arasında anlayışlı, sakin ve sabırlı olmak bulunmaktadır. Bu konuda benzer sonuçlara ulaşan çalışmalar bulunmaktadır. Baran'ın çalışmasında (2005: 273), yaşlıların, eşleriyle olan ilişkilerinin bozulma nedenleri arasında sevgi ve saygının azalması, karşılıklı konuşmamak ve ekonomik yetersizlik olduğu tespit edilmiştir. Aközer ve ark (2011: 118), eşlerin ilişkisinin bozulmasının nedenleri arasında ekonomik yetersizlik, aile içi iletişimin bozulması ve çocuklara ilişkin konular bulunmaktadır. ASPB'nin (2011: 165-166) tespitlerine göre, yaşlıların eşleriyle yaşadıkları sorunlar arasında maddi sorunlar, çocuklarına ilişkin konular, harcamalar, sigara, alkol gibi alışkanlıklar bulunmaktadır.

Yaşlılar sosyal ilişkilerini genellikle aileleriyle sınırlanmaktadır (ASPB, 2011: 160). Bu nedenle aile içi ilişkiler yaşlılar için büyük önem taşımaktadır. Yaşlıların çocuklarla etkileşimi bir yandan geleneksel geniş akrabalık ilişkisinin etkilerinin halen devam etmekte olduğunu diğer yandan da sosyal, ekonomik koşulların gerektirdiği bir karşılıklı alış veriş fonksiyonunu yerine getirmekte olduğunu göstermektedir (Zimmer vd., 2008: 597). Bu nedenle genellikle yaşlılar çocuklarına yakın yerleşim birimlerinde veya aynı hane içerisinde yaşamak istemesi geleneksel aile bağlarının korunduğuna ilişkin bir gösterge olarak değerlendirilmektedir (Aközer vd., 2011: 107). Çalışmamızda, yaşlıların önemli bir kısmının çocuklarının en az biriyle yakın mekânlarda ikamet ettiği saptanmıştır. Yaşlıların çocuklarından en az birisiyle aynı veya yakın yerleşim yerlerinde ikamet etmesi her iki nesil için de bazı kolaylıklar sağlamaktadır. Farklı çalışmalarda yaşlıların çocuklarıyla aynı evde veya yakın

ikamet yerlerinde yaşamayı düşündükleri tespit edilmiştir (Baran G., 2005: 273; Bulduk, 2014: 57; İÜEFSAM¹⁶, 2015).

Yaşlı bireylerin çocuklarıyla görüşmesi, birlikte zaman geçirmesi yaşam memnuniyeti ve sosyal ilişkilerin sürdürülmesi açısından önemlidir (Roberto vd., 2008: 68). Yaşlıların çocuklarıyla olan görüşmelerinin az olması yaşlıyı yalnızlığa, mutsuzluğa itmektedir (Softa vd., 2016: 19). Şahin ve Emiroğlu'nun çalışmasında (2014: 61), yaşlıların %25'inin çocuklarıyla sık görüştüğü, %33,1'inin seyrek görüştüğü ve %14,7'sinin ise hiç görüşmediği saptanmıştır. Çalışmamızda yaşlıların büyük çoğunluğu çocuklarından en az biriyle görüşmektedir. Ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğu çocuklarıyla ilişkilerinden memnundur. Ancak bazı durumlarda katılımcılar çocuklarıyla da sorunlar yaşamaktadır. Yaşlıların çocuklarından şikâyetçi olduğu konuları başında, "ilgisizlik" ve "başlarına buyruk" tanımlanmasının bulunması yaşlıların, yaşlanmayla birlikte otorite gücünde gerileme olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Çalışma sonucumuz daha önce yapılan çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Literatürde, yaşlıların çoğunluğu çocuklarıyla iyi geçindiğini ama bazı görüş ayrılıkları ve çocuklarının kendilerine karşı eleştirel tutum içinde olduğunu belirtmişlerdir. Yaşlıların çocuklarıyla yaşadıkları sorunların başında çocukların ilgisizliği, arkadaş seçimi, evlilik hayatı, aile hayatı ve aile ilişkileri, alkol ve sigara kullanımı bulunmaktadır (ASPB, 2011: 115; Aközer vd., 2011: 118; İçli, 2005: 8, TUİK, 2017b). Çalışmamızda, yaşlılar, çocuklarıyla ilişkilerindeki sorunları çözebilmek ya da yeni sorunların çıkmasını önlemek için "hayatlarına karışmamak", "anlayışlı olmak", "iyi niyetli davranmak" gerektiğini düşünmektedir.

Yaşlıların gençlik dönemi ile şimdiki zaman bağlamında; anne, baba ve çocuk ilişkisini değerlendirmeleri, toplumun sosyokültürel yapısının; örf, adet ve geleneklerin yaşa ve yaşlıya atfettiği önemi ortaya koymanın yanında, yaşlı bireylerin aile çevresinden beklentilerini de ortaya koymaktadır. Çalışmamızda, konuyla ilgili olarak yaşlıların verdiği yanıtlar, kendilerine eskisi gibi saygı duyulmadığı ve sözüne itibar edilmediği üzerine yoğunluk göstermektedir. Yaşlılar, anne-baba ve çocuklar arasındaki ilişkinin değişim nedenleri olarak, teknolojik gelişmelere, zamanın değişmesine, kuşaklar arası farka ve aile yapısında yaşanan değişimlere vurgu yapmaktadır.

Sosyalizasyon süreci içinde her birey rolleri ve statüleri aracılığıyla çeşitli sosyal ilişkiler geliştirmektedir. Yaşlıların komşularıyla, arkadaşlarıyla ve akrabalarıyla kurdukları sosyal ilişkiler önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu nedenle yaşlı bireyin komşu, arkadaşları ve akrabalarıyla görüşme sıklığı sosyal ilişkilerinin sürdürülebilmesinde önemli bir olgudur (Ünsal ve Gökçe, 2010: 323). Özellikle kırsal alanlarda, ailenin yokluğu ya da fiziksel olarak uzaklığı durumunda kardeşler, diğer akrabalar, arkadaşlar ve komşularla olan ilişkiler öne çıkmakta ve yaşlıların sosyal etkinlik biçimleri içerisinde akraba ve komşu ziyaretleri önemli yer tutmaktadır (Aközer vd., 2011: 115; Bulduk, 2014: 56). Çalışmamızda, yaşlıların kardeşleriyle yaşadıkları sorunlar arasında "görüşmemek", "eskiye dayalı küslük", "gereksiz konuşma" bulunmaktadır. Bu konuda yapılan başka bir çalışmada da benzer eğilimler tespit edilmiştir. Yaş ilerledikçe kardeşlerle görüşme düzeyi azalmakla birlikte, kırsal alanlarda yaşayanların, kardeşleriyle sık görüştüğü tespit edilmiştir (ASPB, 2011: 168). Çalışmamızda, katılımcıların yaklaşık yarısı diğer akrabalarıyla ve komşularıyla ilişkilerinden memnundur. Ancak yine de şikâyetçi oldukları bazı konular bulunmaktadır. Bu konuların başında "görüşmemek", "mirasın paylaşımı sırasında yaşadıkları sorunlar", "gürültü yapmaları", "dedikodu yapmaları" önemli yer tutmaktadır. Baran (2005: 275), özellikle kadın yaşlıların çoğunluğunun ev hanımı olmalarından dolayı komşuları, yakın mesafedeki arkadaşları ve akrabalarıyla yakın ilişkiler içerisinde bulduklarını, İçli (2005: 12) ise yaşlıların komşularıyla yakın ilişkiler içinde olması, onların yaşamını anlamlı hale getirdiğini, diğer yandan akrabalarıyla mirasın paylaşımı, babadan kalma işlerin ve malların düzenlenmesi gibi çeşitli sorunlar yaşandığını saptamıştır.

6.4. Yaşlıların Kendileriyle İlgili Toplumsal Çevre İzlenimleri

Modernleşme sürecinde aile yapısındaki değişimlerden en çok etkilenen nüfus kategorisi kuşkusuz yaşlılardır. Geniş aile yapısı içinde yaşlının konumu ve statüsünün önemi yüksekken çekirdek aile yapısında durum biraz daha farklıdır. Çalışmamızda ise çocuklarıyla farklı mekânlarda ikamet eden yaşlılar çocuklarının kendisine gösterdikleri ilginin yaşın ilerlemesine paralel olarak azaldığını ifade etmiştir. Modernleşmeyle birlikte ortaya çıkan mesleki çeşitlilik, farklı mekânlarda ikamet etme ve çalışma zorunluluğu, ekonomik koşulların yetersizliği, çekirdek aileye geçişle birlikte kuşaklar arası yaşam deneyiminin gündelik rutinden ayrılması, kültürel kodlara yönelik denetleyici "kolektif bilinç" in önemini kaybetmesi bu durumun önemli nedenleri arasındadır. Yaşlanmış birey ile torunlar arasındaki birlikte yaşam deneyiminin azalması, yaşlanma sürecini yaşayan bireylerin toplumsal ilişkilerinin hacmini daraltmakla kalmamış, yaşlıların geleneksel ailede sahip olduğu otorite ve

¹⁶ İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Araştırma Merkezi

saygınlığını da olumsuz yönde etkilemiş, en azından yeni kuşaklar nezdinde göreceli farklılıklar yaratmıştır (Örnek B., 2009: 211).

Yaşlıların gücü elinde bulundurup bulundurmadığının ölçütlerinden biri, sözünün dinlenmesi ve aile kararlarına katılım durumudur. Yaşlıların büyük çoğunluğu çocuklarının sözünü dinlemediğini ifade etmekle birlikte, ailesinin aldığı kararlarda söz sahibi olduğunu belirtmiştir (%72). Ayrıca yaşın ilerlemesi, sosyal ve ekonomik düzeyinin düşük olması gibi koşullarda, yaşlıların aile içi kararlara katılım düzeyi düşmektedir. Bu konuda yapılan bir çalışmada da, benzer sonuca ulaşılmıştır. Yaşlıların sosyal ve ekonomik düzeyin düşük olması durumunda, aile üyelerinin kararlarına (evlilik, tatil vb.) katılma oranının düştüğü tespit edilmiştir (Baran G., 2005: 278).

Yaşlıların otorite ve statüsünün etkinliğini değerlendiren diğer bir ölçüt ise ailenin yaşlıya bakış açısidir. Çalışmamızda, katılımcıların büyük çoğunluğu ailesi tarafından önemsendiğini düşünmektedir. Diğer yandan kendisini bakıma muhtaç ve fiziksel düzeyi yetersiz olarak tanımlayan katılımcılar (%11,1), ailesinin sosyal hayatını engellediğini ve ailesi tarafından yük olarak görüldüğünü ifade etmişlerdir. Ülkemizde, yaşlıların büyük çoğunluğunun bakım gereksinimi aile bireyleri tarafından karşılanmaktadır (Selçuk ve Avcı, 2016: 1; Tekin, vd., 2011: 28). Yaşlıya bakım verilmesi hem aile üyelerinin hem de yaşlı bireyin fiziksel, ruhsal sağlığını ve sosyal hayatını olumsuz etkileyebilmektedir (Selçuk ve Avcı, 2016: 1; Şirzai vd., 2015: 168; Karahan ve İslam, 2013: S4; Arpacı, 2009: 63).

6.5. Yaşam Tarzı

Boş zaman etkinlikleri, bireyin yaşamı için yerine getirmesi gereken faaliyetlerin yanında özgür iradesiyle yapabileceği dinlenme, eğlenme, bilgi ve becerilerini geliştirme, toplumsal yaşama katılma gibi unsurların gerçekleştirilebileceği etkinliklerdir (Argan, 2013: 37-39). Özellikle yaşlılar, günlük ihtiyaçları için ayırdıkları zaman dışında kalan boş vakitlerini etkin bir şekilde doldurması bireylerin yalnızlığını gidermesi, yaşamına anlam katması, psikolojilerinin düzelmesi ve yaşam kalitesini artırma açısından önemlidir (Karaküçük, 2014: 36; Baran Görgün, 2017). Çalışmamızda, yaşlıların boş zaman etkinlikleri arasında "örgü örmek", "Kur'an okumak", "bahçe işleri yapmak" ve "kahvehaneye gitmek" önemli yer tutmaktadır. Literatürde, yaşlıların boş zamanı değerlendirmediği faaliyetler arasında arkadaş ziyareti, ibadet etme ve bahçe işleri ile uğraşma bulunmaktadır (Arun, 2008: 319). Boş zaman etkinliklerinin birey üzerinde fiziksel aktiviteyi artırmak, sosyalleşmeye olanak sağlamak ve moral vermek olumlu etkileri olmasına (Kurar ve Baltacı, 2015: 42) karşın çalışmamızda yaşlılar arasında boş zaman etkinliklerine katılma düzeyi düşüktür. Ayrıca katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%83,3) herhangi bir gönüllü kuruluşu, derneğe üyeliği olmadığı ve faaliyetlerine katılmadıkları görülmüştür. Benzer sonuçlar başka çalışmalarda da görülmektedir. Örneğin Arun'un çalışmasında (2008: 324), 55 yaş üstü kişilerin %99,5'i herhangi bir sendikaya, %99,3'ü derneğe, %98,3'ü vakfa üye olmadığı tespit edilmiştir.

6.6. Toplumsal Yükümlülükler

Çalışmamızda, yaşlıların bakış açısından, statülerini değerlendirmek amacıyla yöneltilen "Yaşlıların görevleri nelerdir?" sorusuna katılımcıların çoğunluğu, "aile içi uyum ve huzuru sağlamak", "ailede otorite, disiplini sağlamak", "aile güvenliğini sağlamak", "evin geçinimini sağlamak, katkı yapmak" ve "torunlara bakmak, onları eğitmek" olarak yanıtlamıştır. Yaşlılar bu tarz toplumsal yükümlülükleri üstlendiklerini, bu yükümlülükleri yerine getirmeye çalıştıklarını ve aile içindeki görevleri yapmaktan memnuniyet duyduğunu belirtmiştir (%85,7). Ayrıca bazı katılımcılar, yetişkinlik döneminde yaptıkları görevleri ve sorumlulukları, yaşadıkları fizyolojik, psikolojik ve sosyal problemlerinden dolayı yerine getiremediklerini, aile içinde bazı işlere katkıları olduğu zaman kendilerini mutlu, üretken ve bağımsız hissettiklerini ifade etmişlerdir. Ailenin yaşlıya atfettiği görevler arasında; 65-69 yaş grubu, "ev işlerine yardımcı olmaları" şeklinde yanıt verirken yaş grubunun ilerlemesiyle yanıtlar "fiziksel ihtiyaçlarını karşılamaları" üzerine yoğunluk göstermektedir. Yaşlı birey ile birlikte yaşayan aile üyeleri arasında yaşanan sosyal sorunlar nedeniyle, yaşlılar "çocuklar, sosyal hayatlarına müdahale etmemi istemiyorlar" cevabına da işaret etmiştir. Bazı aileler yaşlıların kendilerine yardımcı olmasını, yemek yapmasını, alışveriş yapmasını, torunlarının bakımını üstlenmesini, ekonomik destek yapmasını vb. istemesine karşın bu konuda yapılan bir çalışmada; yaşlıların aile içi ve dışı işlerde hiçbir faydası olmadığı ve yaptığı bazı işlerin, çocukları tarafından önemsenmediği tespit edilmiştir (Baran G., 2005: 276).

Yaşlıların aktif olması ve eve bağlı olmaması sosyalleşmeleri açısından büyük öneme sahiptir. Özellikle geniş sosyal ilişkilerin önemi yaşlılık döneminde daha belirgin hale gelmektedir. Bu nedenle yaşlılık döneminde aktif olan yaşlıların yaşam doyumunun yüksek olduğu görülmektedir (İçli 2005: 12). Yaşlıların sosyalleşmesinde aile

üyeleri ile yaptıkları etkinlikler önemlidir. Çalışmamızda, katılımcıların %73,2'si aile üyeleriyle sıklıkla akraba ziyareti yaptıklarını ifade etmişlerdir. Diğer yandan yaşlılar "gitmek istememe", "yaşlı olma", ekonomik güçlük" ve "yürüyememe" gibi nedenlerle aile üyelerinin kendilerini eğlence yerlerine, arkadaşlarına, dışarıda yemek yemeğe vb. götürmediklerini belirtmişlerdir. Bu konuda Aközer (2011: 115) çalışmasında, yaşlıların büyük çoğunluğunun evden nadiren çıktığını ve başlıca sosyal etkinlik biçimleri akraba ve komşu ziyaretleri olduğunu bildirmektedir. Aybars (2013: 301) ise yaşlıların sinemaya gitmek, tiyatro izlemek, farklı mekânlarda yemek yemek gibi etkinliklere katılma oranının düşük olduğunu tespit etmiştir.

Başarı duygusu, literatürde birçok bilim adamı tarafından önemsenen bir kavramdır. Özellikle, McElland, Dubin gibi sosyal bilimciler, başarı duygusunun insan ve toplum için önemine işaret etmişlerdir (Özkul, 2002: 227). Çalışmamızda, katılımcıların yaklaşık yarısının kendisini başarısız bulması önemli bir durumdur. Yaşlıların başarısızlıkları için gösterdikleri nedenler arasında "şanssızlık", "bireysel yetersizlikleri" ve "yanlış karar verme" en çok öne çıkan yanıtlardır. Kendisini başarılı olarak tanımlayan yaşlıların başarısının nedenleri arasında "çalışkan olmak", "sabır göstermek", "doğru kararlar vermek" ve "Allah'ın lütfü" bulunmaktadır. İnsanlar benliğine duydukları saygıyı, bilinçsizce de olsa kaybetmemek için, yetersiz oldukları konularda, sebepleri çevrede ve tesadüflerde aramakta, yeterlilik gösterdikleri konuları ise kendi niteliklerine bağlamaktadır. Bu yüzdendir ki, psikoloji biliminde "savunma mekanizmaları" olarak bilinen rasyonelleştirme, yansıtma, özdeşleştirme gibi birtakım davranış tanımlamaları, bu düşüncenin doğruluğunu ortaya koymaktadır (Özkul, 2002: 227).

Çalışmamızda, katılımcılar, şayet yaşamlarında değişiklik yapmak mümkün olsa, bu değişiklikler arasında "iyi bir meslek sahibi olmak" (%53,6), "sosyal güvencesini sağlamak" (%21,5) ve "ailesi ya da kendisi için daha iyi maddi koşullar" (%8,5) yaratmaya çalışmak yönünde daha fazla çaba sarf edeceklerini belirtmişlerdir. Bu cevaplar, yaşlıların en çok hangi konularda sorunlar yaşadıklarının bir göstergesi olarak da yorumlanması gerektiği açıktır.

Gençlerle yaşlıların ilişkileri toplumsal, teknolojik gelişmeler ve değişimler sonucu gençlerin inisiyatifine doğru gelişmektedir. Gençler yaşlıları çağ dışı, geri kafalı ve tutucu bulurken, yaşlılarda gençleri sorumsuz, saygısız, ileriye düşünemeyen, şımarık, tembel, düşüncesiz olarak ele almakta ve gençlere karşı olumsuz bir tutum sergilemektedir (Çayır, 2012:3; Kıpçak ve Dedeli, 2016: 2687). Çalışmamızda katılımcılar, gençlerin olumlu özelliklerini, çalışkan olmaları, yaşlılara sevgi göstermeleri, yaşlılara yardım etmeleri, otobüste yer vermeleri vb. olarak sıralarken, olumsuz özelliklerini literatüre benzer şekilde şımarık olmaları, ilgisiz olmaları, açgözlü olmaları, saygısız ve itaatsiz olmaları, yaşlıları hor görmeleri, tembel ve doyumsuz olarak değerlendirmişlerdir. Burada önemli olan nokta yaşlılar gençlerin olumlu özelliklerinden ziyade olumsuz özelliklerine vurgu yapmalarıdır.

7. SONUÇ

Geleneksellikten modernliğe geçiş sürecinde yaşlı bireylerin konumunu, toplumsal değişim koşullarının üç düzeyi açısından değerlendirmek gerekir: Birincisi, değişimin başlangıç noktasına tekabül eden geleneksel toplumlardaki konumlarıdır. Makale metninde yer yer belirttiğimiz gibi geleneksel toplumun nispeten stabil koşulları içinde yaşlı; deneyimin, bilginin ve ekonomik kaynakların temsilcisidir. Bu nedenle de saygınlık sahibidir. Temsil ettiği özellikler aile üyelerinin kendi otoritesi altında ve kendisine bağımlı olarak kalmasına neden olmaktadır. İkincisi, gelenekselden moderne evrilen geçiş sürecindeki konumlarıdır. Daha önce yeterince sözü edilen değişimler nedeniyle yaşlı birey deneyim ve bilgi temsilini kaybetmiştir. Ekonomik kaynak sahipliği ise genç kuşaklar açısından, özellikle kentlerde alternatif çalışma alanlarına yönelik çeşitliliğin artmaya başlamasıyla birlikte, bağımlılık yaratma özelliğini kaybetmiştir. Yaşlanma derecesi arttıkça, önceki yaşam biçiminde, yeni kuşakların kendiliğinden bağımlılığını beraberinde getiren ekonomik kaynak sahipliği, ekonomik kaynakları olan yaşlıların kendine yönelik ilginin sürdürülmesi ve bakımının yapılabilmesi için "sosyal rüşvet" olarak kullanılan bir koz haline gelmiştir. Başta kırsalda olmak üzere yaşlı bireyler, ekonomik kaynaklarını genç aile üyelerine ya da onlardan birine, kendi sağlığı içinde, kendisinin yalnız bırakılmaması için gönüllü olarak bağışlar hale gelmiştir. Ayrıca varsa kurumsal bir geliri, onu da, bakımını üstlenecek ya da ilgisini esirgemeyecek olan çocuklarının ailesiyle paylaşmak durumunda kalmakta, çevreden yaşlıya doğru olan bağımlılık, yaşlıdan çevreye bağımlılık şeklinde dönüşmektedir. Üçüncüsü, modern toplum koşullarındaki konumlarıdır. Modernleşmiş toplumun nispeten oturmuş tabakalaşma sistemi, bireylere yönelik kurumsal mekanizmaların yaygınlığı, bireysel nitelikler açısından kuşaklararası mesafenin dar olması, yaşlılık

nitelemesinin sadece biyolojik ve fizyolojik yetersizlikle anlamlandırılmasını ve sınırlandırılmasını sağlamıştır. Kurumsal güven mekanizmalarının varlığı ve işlevselliğine emin olarak bilinçlenen ve toplumsallaşan birey, sahip olduğu bireysel nitelikler ve özellikle çalışma hayatı boyunca elde ettiği kamusal-toplumsal başarılarına koşut olarak, hem toplumsal saygınlığın kurumsal mekanizmalar vasıtasıyla sürdürüldüğü bir ortamda yaşama, hem de sağlık, bakım ve gözetim ihtiyaçlarını karşılama imkânı elde etmektedir. Çalışmada özelliklerini ele aldığımız örneklem ağırlıklı olarak birinci ve ikinci tür toplumsal koşullara uygun konumları paylaşan bireylerden oluşmaktadır.

Çalışmamızda, yaşlıların buldukları toplumsal ortam içindeki statüleri, rolleri, toplumsal ilişkileri, beklentileri ve sorunları analiz edilmiş ve belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda görülmüştür ki günümüzün toplumsal yaşamında, yaşlılık statüsü ve rolü pek çok unsurun bileşiminden oluşmaktadır. Biyolojik özellikler, sosyal ve ekonomik yapıdaki değişimler, fiziki ve sosyal çevrenin mahiyeti, bireyin geçmişte kazandığı tecrübeler, yaşlılık statüsü ve rolünü belirlemektedir. Ayrıca yaş, cinsiyet, ikamet yeri, medeni durum, eğitim düzeyi gibi bireysel ve sosyal özellikleri de, yaşlılık statüsü ve rolünü etkileyen diğer faktörler arasında saymak mümkündür. Diğer taraftan bireyin içinde bulunduğu kültürel ortam, deneyimleriyle birlikte yaşadığı duygular ve heyecanlar kendi statüsünün özelliklerine yüklediği anlamı ve oynaması gereken rollerin seçimini etkileyen faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Günümüz toplumlarında yaşlının statüsünü belirleyen geleneksel faktörler değiştiği için yaşlı birey, ailenin yaşamı ve geleceğine yönelik kararlarda artık eskisi gibi birinci derecede rol oynamamaktadır. Bu da yaşlının çevresine karşı etken değil edilgen bir şekilde bağlanmasına neden olmaktadır. Ülkemizdeki gibi, genç yaşlarda cemaatçi özellikleri ağır basan bir yaşam tarzının gerekleri ve ideolojisi açısından sosyalleşmiş yaşlılar, modernleşme sürecinin yarattığı yeni koşullar içinde, çocuklarının inisiyatifi doğrultusunda hayatını şekillendirme zorunluluğu duymakta, yaşlı birey bu durumu, kendi özgürlüğüne bir tehdit olarak algılamaktadır. Bu nedenle yaşlı bireyler geçim ve gelir imkânlarına sahip, kendi mülkiyetlerindeki bir evde yaşamayı, çocuklarıyla birlikte yaşamaya tercih etmekte, özellikle genç yaşlılık dönemindeki, bağımlılık yaratan kısmi psikolojik ve fizyolojik koşullarına yönelik desteklerin, kendilerine uzaktan verilmesini tercih etmektedirler.

Yaşlıların toplumsal statü ve rollerini etkileyen özelliklerden biri ailesiyle ve diğer toplumsal çevreyle kurdukları sosyal ilişkilerdir. Yaşlılar, aile üyeleri ve akrabalarıyla olan ilişkilerinden memnuniyet duyduklarını belirtmelerine rağmen yer yer yaşadıkları sorunları fiziksel, sosyal, psikolojik, kültürel ve ekonomik bağımlılıklarından dolayı çözmeye çalışmak yerine önemsizleştirmeyi tercih etmektedir. Aynı zamanda yaşlılar, toplum üyelerinin gözünde saygınlıklarının azalmaması amacıyla bu sorunları ifade etmekten kaçınmaktadır. Yaşlılar sosyal ilişkilerinde yaşadığı sorunlarına ilişkin çözüm yollarını üretirler, sosyal çevrenin beklentileri dâhilinde, yaşlılık rolüne uygun davranışları sergilemek yönünde çaba göstermeye çalışmaktadırlar. Bunun yanı sıra yaşlılar aile içi ilişki ve karar süreçlerine dâhil olduklarında, sözleri dinlendiği ve yeterli ilgi gördüklerinde, etkinliklerinin arttığını düşünmekte ve aile içinde söz sahibi olduklarını hissetmektedirler. Yaşlı bireyler, bu beklentileri karşılanmadığında üzüntü duymakta ve kendilerini sosyal ilişkilerinden soyutlamaktadırlar. Geleneksel aile yapısında, yaşlı bireyin kadın ya da erkek olması durumuna göre farklılaşan görevlerinin, kendi otoritesini ve statüsel önemini yansıtırma özelliği bulunmaktadır. Geçiş toplumunun bireyleri olarak, geleneksel özelliklerin baskın olduğu koşullarda toplumsallaşan yaşlılar, doğal olarak modern aile yapısı içinde de bu rollerini sürdürmek istemektedirler. Bu görevlerden bazıları kadınlar açısından, torunlara bakmak, ev işlerini yönetmek ve yönlendirmek, mümkün olduğunca da aynı ya da nakdi katkı yapmak şeklindedir. Erkek yaşlılar ise özellikle çeşitli sorunlara yönelik karar alma ve öneride bulunma, yetişkin çocukların evindeki işleri yönetmek, alış veriş ve tamirat yapmak ve ekonomik katkıda bulunmaktır. Yaşlılar bu tür işleri yapmakla toplumsal etkinliklerinin devam ettiğini ve bunları yapabilmelerinden dolayı da kendisine saygınlık atfedildiğini düşünmektedir. Dolayısıyla günümüz koşullarındaki yaşlı bireyler, bu tür görevleri deneyimleyebildikleri oranda yaşam memnuniyetlerini artırabilmektedirler. Yaşlı bireyler geleneksel toplumda fiziksel bir çöküntüye girmedikleri sürece karar alma, yükümlülüklerini belirleme ve seçici bir şekilde rollerini oynama konusunda inisiyatifi ellerinde bulunduruydu. Günümüzde ise yaşlılar, genç aile bireylerinin belirlediği sınırlar ve koşullar içerisinde, manipüle edilmiş roller ve yükümlülükler üstlenmektedirler. Yaşlı bireylere yönelik sınırlar ve koşullar, her bir yaşlının algısı ve anlamlandırması doğrultusunda yaşam memnuniyetine katkı yapmakta, bu da yaşlı bireylerin memnuniyet düzeylerini, farklı nitelik ve çeşitlilikteki nedenlere bağlamalarına yol açmaktadır.

Bireylerin yaşı ve cinsiyeti, kurumsal mekanizmalara formel ve enformel yollarla erişimini ve yararlanma biçimini etkilemektedir. Yaşlı sorunlarının en görünenlerinden biri ekonomik sorunlardır. Birçok yaşlı birey geleneksel tarımsal yapıların güvencesiz ortamında yaşamlarını sürdürerek bu günlere gelmişlerdir. Toplumsal güvenlik kurumlarının yaşlılara yönelik ekonomik desteği oldukça yetersiz bulunmaktadır. Bu konuda beklenti

iki taleple somutlaşmaktadır ki, bunlardan biri emeklilik ücretleri, ikincisi ise çalışabilecek yaştakilere yönelik olarak istihdam imkânlarının artırılmasıdır. Bireyler iş gücü piyasasına girdikleri zaman, çalışma hayatı süresince emekli olmak için çaba harcamaktadır. Çünkü bireyler için emeklilik hakkı elde etmek, yaşam standardını sürdürebileceği, ekonomik kaygılardan uzak, özgür, rahat ve mutlu bir yaşam anlamına gelmektedir. Ancak kadınların erkeklere göre çalışma hayatında aktif bulunma düzeyinin düşük olması ve erkeklerin karşısında dezavantajlı durumda olması emeklilik hakkını kazanmasının önündeki en önemli engeldir. Kadın yaşlılar, yaşamlarının çoğu yönlerinde olduğu gibi bu süreçte de cinsiyet mağdurudurlar. Erkek eşin kaybedilmesi durumunda, tarımsal yapılarda “ücretsiz aile işçisi”, şehirlerde de “ev kadını” olarak yaşamını geçirmiş kadınlar, dul kaldıklarında tamamen sosyal çevrelerine bağımlı olmakta, kendi yaşamına yönelik hiçbir konuda inisiyatifleri kalmamaktadır. Benzer durum, yaşlılık öncesi yaşamında çoğunlukla enformel işlerde, kırsal alan işlerinde, nitelsiz ya da beden gücüne dayalı işlerde çalışmış olan erkekler için de söz konusudur. Bu tür işler fiziksel yeterlilik ve dayanıklılıkla paralel yürütüldüğü için, bu işleri yapan bireyler eğer sosyal güvenlikle ilgili bir üyeliğe de sahip değillerse yaşlılık sürecinde her yönüyle bağımlı hale gelmektedirler. Dolayısıyla bu özelliklere sahip yaşlıların toplumsal saygınlığı ve etkinliği en alt düzeye inmektedir.

Öneriler

- Türkiye’de Yaşlılık Çalışmaları gözden geçirildiğinde yaşlılığa yönelik en az çalışmanın sosyal bilimlerde yapıldığını görülmektedir (Özkuş, Kalaycı, 2015). Türkiye’de, kuşaklararası iletişim ve çatışma sorunlarının anlaşılması, toplumsal değişimin birey yaşamı açısından değerlendirilebilmesi, yaşlı sorunlarının sağlıklı şekilde tespit edilebilmesi, yaşlılara yönelik ailevi ve kurumsal destek durumu, evde ve kurumda bakım koşulları, yaşlıların toplumsal hayata katılımı ve ailelerin yaşlılara yönelik maddi ve moral yükümlülüklerinin toplumsal memnuniyet temelinde nasıl yapılandırılması gerektiğine yönelik verilerin elde edilebilmesi için sosyal bilim mensuplarınca daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir.
- Dul, bekâr ve boşanmış olan yaşlılar, maddi ve manevi desteğe en çok ihtiyaç duydukları yaşlarda, eşleri olmadığından dolayı bu destekten yoksun kaldıkları için, yaşam kalitesini artırmak amacıyla, yaşamı kolaylaştırmaya yönelik sivil toplum kuruluşlarının ve belediyelerin çalışmalarında bulunması gerekmektedir. Örneğin yardıma ihtiyacı olan yaşlıların günlük ve enstrümantal yaşam aktivitelerine yardımcı olacak personel istihdam edilmesi gerekmektedir.
- Yaşlılar arasında okur-yazar olmamak veya düşük eğitim seviyesinde olmak psikolojik, sosyal ve ekonomik yönden başka bireylere veya kurumlara bağımlılık düzeyini artırmaktadır. Bu nedenle bireylerin gençlik dönemine yönelik olmanın yanında, yaşlılık sürecine yönelik olarak da, eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve nitelikli işlerde çalışarak yaşlılık dönemini kaliteli geçirmesi amacıyla “farkındalık” çalışmaları geliştirilmelidir.
- Yaşlıların boş zamanlarını etkin ve nitelikli geçirmesi amacıyla yaşam boyu eğitime özendirilmesi sağlanmalı ve onların niteliklerine uygun kurslar açılmalı, gereken destek sağlanmalıdır.
- Yaşlıların gelir düzeyini artırmaya yönelik iş fırsatlarının yaratılması gerekmektedir.
- Yaşlıların, ailesinin huzurlu ve güvenli ortamında yaşamasına yönelik çalışmaların yapılması ve profesyonel olarak evde bakım hizmetlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.
- Huzurevinin bakım standartlarının kamuoyuna sunulması ve kurumda kalmaya yönelik yanlış tutumların değiştirilmesi ve yaşlıların kurum bakımında kalmaya özendirilmesi konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.
- Kronik hastalığı, engelliliği ve bakıma muhtaçlığı bulunan yaşlıların sağlık hizmetine ulaşmasını kolaylaştırıcı hizmetlerin artırılması ve evde profesyonel bakım hizmetinin verilmesi konusunda stratejiler geliştirilmelidir.
- Yaşlı bireyler için aile, sosyal ve çevresel unsurları dikkate alan bir yaşam tarzının sağlanması, yaşlılık sürecinin nitelikli şekilde geçirilmesi için gereklidir. Bunun yanı sıra yaşlıların sosyal eşitsizlik ve yoksulluklarının azaltılmasına yönelik politikalar belirlenmelidir. Örneğin sosyal devletin yaşlılara yapacağı sosyal ve maddi yardım sayesinde yaşlıların saygınlıkları artabilecek ve toplumsal uyumları daha kolay gerçekleşebilecektir.

KAYNAKÇA

- Akın, G. (2002). “Başlangıçtan Günümüze Yaşlılığın Aile ve Toplumdaki Statüsü”, Geriatri Dergisi, 5(1), 75.
- Aközer, M., Nuhurat, C. ve Say, Ş. (2011). “Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler Araştırması”, Aile ve Toplum, 12(7), 103-128.
- Arpacı, F. (2009). “Yaşlıya Bakan Kadınların Bakım Yüklerinin İncelenmesi”, Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 1, 61-72.
- Arpacı, F., Tokyürek, Ş. ve Bilgili, N. (2015).”Huzurevinde Yaşayan Yaşlı Bireylerde Yaşam Kalitesi”, Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 8(1), 1-11.
- Argan M. (Ed.) (2013) Rekreasyon Yönetimi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-ofset Tesisleri.
- Arun, Ö. (2008). “Yaşlı Bireyin Türkiye Serüveni: Kaliteli Yaşlanma İmkamı Üzerine Senaryolar”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2), 313-330.
- Aybars, A.İ. (2013). “Ailede Sosyal Faaliyetler”, M. Turğut, S.Feyzioğlu, A.İ. Aybars, F. U. Beşpınar , A. Çavlin, M.A.Eryurt, İ.Koç ve F.Özbay (Ed.), Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler içinde (282-318), <http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/5550af1d369dc51954e43522/taya2013trk.pdf>, (Erişim Tarihi: 01 Mart 2017).
- Baran Görgün, A. Yaşlılığın Sosyal Boyutu, http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/sosyal_boyut/yasliogun_sosyal_boyutu.pdf. (Erişim Tarihi: 15 Mart 2017).
- Baran Görgün, A. (2005). Yaşlı ve Aile İlişkileri Ankara Örneği, Ankara: TC. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, No: 127.
- Baoshan, Z. ve Juan, L. (2011). “Gender and marital status differences in depressive symptoms among elderly adults: The roles of family support and friend support”, Mental Health, 15(7), 844-854.
- Bayer, A. (2013).” Değişen Toplumsal Yapısında Aile”, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4 (8), 101-129.
- Berger, P.L. ve Luckmann, T., (2016). Modernite, Çoğulculuk ve Anlam Krizi, M.Derviş Dereli (Çev.), Ankara: Heretik.
- Berger, P. (2011). Kutsal Şemsiye, 4.Baskı, A. Coşkun (Çev.), İstanbul: Rağbet.
- Berger, P. L. ve Luckmann, T., V. S. (2008). Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir bilgi Sosyolojisi İncelemesi, V. Sayın Ögütle (Çev.), İstanbul: Paradigma.
- Berger, P. L., Berger, B. ve Kellner, H. (2000). Modernleşme ve Bilinç, İstanbul: Pınar.
- Bulduk, E. Ö. (2014). “Yaşlılık Ve Toplumsal Değişim”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 182(182), 53-60.
- Buz, S. (2015). “Yaşlı Bireylere Yönelik Yaş Ayrımcılığı”, Electronic Journal of Social Sciences, 14(53), 268-278.
- Çayır, K. (2012). “Yaşlılık/Yaşa Dayalı Ayrımcılık”, http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/35815589/Yasa.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1491249979&Signature=nWcHJ7x%2FghytJwwdV0y3GiO6D7s%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DYasa_Dayali_Ayrimcilik_Yascilik._Ayrimci.pdf, (Erişim Tarihi: 01 Mart 2017).
- Furstenberg, F. F., & Kaplan, S. (2012). “Sosyal Sermaye ve Aile”, G. Aksan (Çev.), Muhafazakâr Düşünce, 8, 52-76.
- Giddens, A. (2014). Modernliğin Sonuçları, 6.Basım, E. Kuşdil (Çev.), İstanbul: Ayrıntı.
- Giddens, A. (2005). Sosyoloji, C. Güzel (Çev.), Ankara: Ayraç.

- Haviland, W.A., Prins, H.E. L., Walrath, D. ve McBride, B. (2008). Kültürel Antropoloji, İ. Deniz ve E.Sarioğlu (Çev.), İstanbul: Kaknüs.
- Honneth, A. (2016). Tanınma Uğruna Mücadele, Ö.Aktok (Çev.), İstanbul: İthaki.
- İçli, G. (2005). “Yaşlılar ve Yaşlılığın Değerlendirilmesi: Denizli İli Üzerine Niteliksel Bir Araştırma”, Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 3(1-2), 1-13.
- İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Araştırma Merkezi. (2015). İstanbul’da Yaşlı Hizmetleri ve Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması, <http://edebiyat.istanbul.edu.tr/sosyolojimerkezi/?p=6547>, (Erişim Tarihi: 05 Nisan 2017).
- Karadeniz, O. ve Öztepe, N. D. (2013). “Türkiye” de Yaşlı Yoksulluğu”, Çalışma ve Toplum, 3, 77-102.
- Karaca, F. (2010). “Huzurevinde Kalan Yaşlıların Hayata Bakış Açılımları ve Gelecekle İlgili Beklentileri”, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 21(21), 50-72.
- Karahan, A. Y. ve İslam, S. (2013). “Fiziksel Engelli Çocuk Ve Yaşlı Hastalara Bakım Verme Yükü Üzerine Bir Karşılaştırma Çalışması”, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 3(5), 1-7.
- Karaküçük, S. (2014). Rekreasyon: Boş Zamanları Değerlendirme,
https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=3C2jBAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA9&dq=bo%20zaman%20etkinlikleri&ots=oG2Vo7DuZ6&sig=bC4JOoPONwqeQedLO3NleE3nXH8&redir_esc=y#v=onepage&q=bo%20zaman%20etkinlikleri&f=false.36, (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2017).
- Kaya, E., Özbek, S., Tekin, A., Ergin, S. ve Yaman, A. (2010). “Koah’lı Yaşlı Hastalarda Günlük Yaşam Aktivitelerinin Değerlendirilmesi”, Turkish Journal of Geriatrics, 13(2), 111-116.
- Kıpçak, S. ve Dedeli, Ö. (2016). “Yaşlı Bireylerin Gençlere Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi”, Journal of Human Sciences, 13(2), 2682-2696.
- Kurar, İ. ve Baltacı, F. (2015). “Halkın Boş Zaman Değerlendirme Alışkanlıkları: Alanya Örneği”, International Journal of Science Culture and Sport Special, (2), 39-52.
- Örnek Büken, N. (2009). Yaşlılık ve Etik. H. Doğan, F. Mahmutoğlu, ve N. Arın (Ed.), Türk Tıp Etiği Ve Tıp Hukuku Araştırmaları Yıllığı (205-218), Ankara: Nobel Tıp.
- Özkul, M. ve Kalaycı, I. (2015). “Türkiye’de Yaşlılık Çalışmaları”, Sosyoloji Konferansları, (52), 259-290.
- Özkul, M. (2002). Çalışma Sosyolojisi: Çalışma İlişkileri ve İşgücünün Sosyolojisi (Isparta Uygulaması), İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Polat, Ü. ve Kahraman, B. B. (2013). “Yaşlı Bireylerin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ve Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişki”, Fırat Tıp Dergisi, 18(4), 213-218.
- Ritzer, G. (2011). Sosyoloji Kuramları, H. Hülür (Çev.), Ankara: De ki.
- Roberto, K., Allen, K. ve Bleszener, R. (2008). “Older women, their children, and grandchildren: a feminist perspective on family relationships-”, Journal of Women & Aging, 3(11), 67-84.
- Selçuk, K. T. ve Avcı, D. (2016). “Kronik Hastalığa Sahip Yaşlılara Bakım Verenlerde Bakım Yükü ve Etkileyen Etmenler”, SDÜ Sağlık Bilimleri Dergisi, 7(1), 1-9.
- Softa, H. K., Karaahmetoğlu, G. U., Erdoğan, O. ve Yavuz, S. (2015). “Yaşlılarda Yaşam Doyumunu Etkileyen Bazı Faktörlerin İncelenmesi”, Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 8(1),12-21
- Şahin, N. E. ve Emiroğlu, O. N. (2014). “Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Yaşam Kalitesi ve Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler”, Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 1(1), 57-66.
- Şenel, A. (1995). İlkel Topluluktan Uygar Topluma, Ankara: Bilim ve Sanat.
- Şirzai, H., Ünsal Delialioğlu, S., Sarı, İ. F. ve Özel, S. (2015). "İnme ve Bakım Verme Yükü", FTR Bil Der, 18(3), 162-169.

- Taycan, S. E., Kaya, F. D. ve Taycan, O. (2014). "Psikiyatri Polikliniğine Başvuran Bir Grup Yaşlıda Huzurevi ya da Aile ile Kalmanın Depresyon ve Anksiyete Düzeyine Etkisi", Klinik Psikiyatri Dergisi, 17(2), 73-82.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2011). Türkiye'de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler, Ankara: KRY.
- Tekin, N., Türker, E. ve Koç, E. (2011). "Evaluation of View of Caregivers of Old People About The Profession and Vocational Training", Medical Sciences, 6(2), 26-32.
- Tezcan, M. (1982). "Toplumsal Değişme ve Yaşlılık", Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(2), 169-177, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/512/6298>. (Erişim Tarihi: .13 Eylül 2015).
- Tufan, İ. Gerontolojiye Giriş. (2014), <http://itgevakif.com/pdfs/Gerontolojiye>.(Erişim Tarihi: 05 Nisan 2015).
- Tufan, İ. (2012). Türkiye'de Demografik Değişimler ve Geropsikiyatri, http://www.itgevakif.com/pdfs/makale_gerontopsikiyatri.pdf, (Erişim Tarihi: 05 Nisan 2015).
- Turner, B. (2001). Statü, 2. Baskı, K. İnal (Çev.), Ankara: Ütopya.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2017a). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları-2016, Haber Bülteni, Sayı: 24638, 31 Ocak 2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24638>, (Erişim Tarihi: 05 Nisan 2017).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2017b). Aile Yapısı Araştırması, 2016, Haber Bülteni, Sayı: 21869, 18 Ocak 2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21869>, (Erişim Tarihi: 03 Nisan 2017).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2016). Hayat Tabloları, 2013-2015, Haber Bülteni, Sayı: 21509, 06 Ekim 2016, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21509>, (Erişim Tarihi: 05 Şubat 2016).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2015a). İstatistiklerle Türkiye, 2015. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2015b). İstatistiklerle Yaşlılar, 2014, Haber Bülteni, Sayı: 18620, 18 Mart 2015, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18620>, (Erişim Tarihi: 05 Şubat 2016).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2014a). Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri, 2012-2013, Haber Bülteni, Sayı: 16124, 26 Mart 2014, <http://www.tuik.gov.tr/HaberBulteni>, (Erişim Tarihi: 05 Şubat 2017).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2014b). İstatistiklerle Yaşlılar, 2013, Haber Bülteni, Sayı: 16057, 31 Ocak 2017, 19 Mart 2014, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16057>, (Erişim Tarihi: 05 Şubat 2017).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2013a). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2013, Haber Bülteni, Sayı: 15974, 29 Ocak 2014, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>, (Erişim Tarihi: 01 Şubat 2017).
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2013b), Seçilmiş Göstergelerle 2012 Isparta. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/ISPARTA.pdf>, (Erişim Tarihi: 07 Şubat 2017).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). Türkiye'nin demografik yapısı ve geleceği, 2010-2050, Haber Bülteni, Sayı: 13140, 11 Temmuz 2012, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13140>, (Erişim Tarihi: 07 Şubat 2015).
- Ünsal, A. ve Gökçe, D. (2010). "The prevalence of chronic disease and drug use in the elderly in central Kırşehir", Türk Geriatri Dergisi, 13(4), 244-251.
- Weber, M. (1986). Sosyoloji Yazıları, T. Parla (Çev.), İstanbul: Hürriyet Vakfı.
- Zimmer Zachary, Z., Korinek, K., Knodel, J., ve Chayovan, N. (2008). "Migrant interactions with elderly parents in rural cambodia and thailan". Journal of Marriage and Family, 70, 585-598. (Erişim Tarihi: 17 Mart 2010).